

Mokslo Lietuva

JUOZAPAS VARŠEVIČIUS – KELIAUTOJAS IŠ LIETUVOS ■ 4, 5 p.
MOKSLO POPULIARINIMO AUDIOVIZUALINIŲ PRIEMONIŲ KONKURAS ■ 11 p.

INTERPTOSIOS SISTEMOS
IR FIZIKA ■ 2, 3 p.

■ p. 8, 9 Lietuvos ekonomika 1920–1940 m. ■ p. 3 Kas pakeitė Lietuvių kalbos abėcėlę ■ p. 12 Apie personalinių bibliografijų svarbą

Nr. 16 (504)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Muzikologas, pardavęs dūšią GREIMUI

Profesorių Karolį Rimtautą Kašponį mokslo visuomenė daug metų žinojo kaip muzikos pedagogą, chorvedį, muzikologą, o pastaruosius bent trylika metų ir kaip ištikimą Algirdo Juliaus Greimo (1917–1992) gyvenimo lietuviškojo periodo tyrinėtoją. Nuo 2006 m. K. R. Kašponis gyvena Prienų globos namuose. Šito nežinančiam apie tai ir mintis nekiltų, ypač jei spręstų iš profesoriaus aktyvumo, visuomeniškumo ir dalyvavimo įvairiuose renginiuose ir iniciatyvose. Tad ir liepos mėnesį K. R. Kašponio 80-metis ne vienam mažiau jį pažįstančiam galėjo atrodyti tarsi netikėtumas. Globos namai ir skambus jubiliejus toli gražu ne visada asocijuojasi su aktyvaus mokslininko gyvenimu, gal veikiau su nuveiktų darbų rikiavimu, parašytomis knygomis lentynoje ar reikšmingomis publikacijomis, išgudytų darbų tęsėjų ir įkoptų mokslo viršukalnių vardijimu. Viso to reikia, bet šiuo atveju faktai byloja ir ką kita. Savo pavyzdžiu K. R. Kašponis įrodo, kad ir užtarnautame poilsyje žmogus gali mėgautis ne vien ramiu gyvenimo užutėkiu, bet, jei sveikata leidžia, ir toliau gali išlikti aktyvus tyrinėtojas, naudingas visuomenės narys, išlieka įvairių būdų pasitarnauti mokslui ar mokslo istorijai.

Dabar K. R. Kašponis gyvena savo parašytos knygos apie Algirdo Juliaus Greimo vaikystę leidybos rūpesčiais, bet tai tėra tik dalis jo dabartinio gyvenimo. Kad profesorius nenutolo nuo mokslinės ir aktyvios visuomeninės veiklos, patvirtina ir faktas, kad jis dalyvavo 2012 m. spalio 5–9 d. Kinijoje vykusiame XI pasauliniame semiotikos kongrese „Globalioji semiotika – tiltas tarp skirtingų civilizacijų“. Atstovavo Lietuvos muzikos ir teatro akademijai, ir tą užduotį atliko visai ne formaliai.

Į Pasaulinį semiotikos kongresą Kinijoje K. R. Kašponis vyko su pranešimu „Intelektualiųjų ir estetiškųjų ženklų genėzė A. J. Greimo biografijoje“, įteikė organizatoriams ir antro pranešimo – „Melodikos lyginamojo tyrimo tikimybiniškas statistinis metodas (arba modelis)“ tekstą. Antrasis pranešimas parengtas pasiremiant K. R. Kašponio habilitacinės disertacijos pagrindu išleistą monografiją „Lietuvių muzikos melodiška ir harmonija“ (1992 m.). Darbas svarbus ir kitų šalių muzikams, pasiryžusiems tyrinėti savo tautos melodikos ir harmonijos savitumus, kitų muzikinių kultūrų įtakas. Pasaulio semiotikai turėjo progos susipažinti ir su K. R. Kašponio ekspozicija „Algirdo Greimo vaikystė“. Visa tai neabejotinai praturtino semiotikų kongreso sekcijos „A. J. Greimas ir semiotika Lietuvoje“ darbą.

Nieko nuostabaus, kad K. R. Kašponis ligi šiol gyvena pasauliniame kongrese patirtais įspūdziais, kuriuos gali pasakoti ištisomis valandomis – kad tik kantrus būtų klausytojas. Turi ir pasiūlymų, kuriais nesibodi pasidalyti ir su kai kurių šalies universitetų vadovais. Ir tai nėra į praeitį įkibusio žmogaus niurzglumas, o apie ateitį mąstančiojo nuoširdus susirūpinimas tuo, kas Lietuvoje vyksta semiotinių tyrinėjimų srityje, o ypač dėl to, kas dėl įvairių priežasčių nevyksta.

Mielas Profesoriau Karoli Rimtautai Kašponi,

Tegu pavėluotai, bet iš visos širdies sveikiname Jus iškilus jubiliejaus – 80-mečio proga. Laikraščio „Mokslo Lietuva“ redakcija didžiuojasi, galėdama su Jumis bendradarbiauti, dalyvauti daugelyje renginių, skirtų garsinti vieno iš semiotikos kūrėjų Algirdo Juliaus Greimo veiklą. Lietuvoje per mažai įvertinti Jūsų paties nuopelnai, malonu, kad bent prieniškiai rodo gražų pavyzdį ir randa progų Jus įvairiais būdais pagerbti. Prie nuoširdžių Jums išsakytų sveikinimų norime pridurti ir savo kuklų žodį: sveikatos Jums, išlikite toks ilgai ilgai – ieškantis, telkiantis ir kitus, užsikrėtęs pažinimo virusu, vieninteliu, kurio galima tik pavydėti. Iš toliau turtinkite mus visus savo sukauptomis žiniomis. Džiaugiamės galėdami būti visados su Jumis.

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

K. R. Kašponis įsitikinęs, ir savo nuostatoms pagrįsti turi sukauptus duomenis, kad daug ko nepadarome, ligi šiol nepanaudojame nė mažos dalies turimų galimybių. Ko gero, panašiai būtų galima pasakyti ir apie kitus aštuonis asmenis, kurie iš Lietuvos dalyvavo pasauliniame semiotikų kongrese Kinijoje, ir taip pat jaučiančius atsakomybę už Algirdo Juliaus Greimo, vieno iš semiotikos mokslo kūrėjų, ne tik vardo garsinimą pasaulyje, bet ir jo darbų tąsą Lietuvoje. Norime mes to ar nenorime, bet į kiekvieną lietuvių tokio masto pasauliniuose mokslo renginiuose žiūrima ypatingai, kaip į tautos, pasauliui davusios A. J. Greimą, atstovą.

Kaip sakėme, K. R. Kašponis dabar gyvena Prienuose, ir tai savotiška lemtis, gal net simbolinis likimo pirštas, nes su Prienais glaudžiais biografiais ryšiais susijusi ir visa Greimų šeima. Truputį apmaudu, kad tiltu per Nemuną įvažiuodami į Prienus, ar traukdami priešinga kryptimi, pamirštame, gal nė nežinome, jog tai Greimų tiltas. Šį vardą įgijęs 2010 m. būtent mūsų šio rašinio

■ Nukelta | 10 p.

Algirdo Juliaus Greimo gyvenimą bei veiklą, ypač jo gyvenimo Lietuvoje periodą? Ar dėl to nenukenčia muzikologija, kuriai ligi tol skyrėte didžią savo profesinio ir mokslinio gyvenimo dalį? Greimo asmenybė, atrodo, paveržė Jus galutinai iš muzikologijos?

Karolis Rimtautas Kašponis. Lietuvos muzikologija telkiasi aukštesiose mokyklose, Lietuvos kompozitorių sąjungoje – visuomeninėje organizacijoje – yra Muzikologijos padalinys. Gyvenimo realybė ta, kad plėtodami tyrimus jau nebetelpame vien į muzikologijos rėmus, tenka telktis į pagalbą kitas mokslo šakas. Pradėjęs tyrinėti lietuvių muzikos melodiką ir harmoniją, lyginamuoju tyrimu aiškindamas jos bendrumo faktorius ir skirtumų funkcijas, siekdamas išaiškinti lietuvių muzikos nacionalinės specifikos ypatybes, muzikologijoje pradėjau taikyti statistikos ir kriminalistikos tyrimo metodus. Visa tai neišvengiamai mane vedė ir į semiotinių tyrimų lauką. Naudodami minėtą metodiką prof. dr. Darius Kučinskas ir prof. Rytis Ambrazėvičius atliko tyrimą „Ar iš tiesų „nacionalinis kompozitorius“ yra nacionalinis?“ ir jį 2010 m. pateikė tarpdisciplininės muzikologijos konferencijoje Šefilde, Anglijoje. Taip atsirado pagrindas įkurti tarpdisciplininės (tarpdalykinės) muzikologijos grupę, toks naujas darinys 2011 m. įkurtas Lietuvos mokslininkų sąjungoje. Tam įtakos turėjo ir mano tyrimai.

Visa ši veikla neišvengiamai mane lenkė susidomėti ir mūsų kraštiečio Algirdo Juliaus Greimo gyvenimu, nes ir mano paties kelias į mokslus vedė labai panašiais, kartais net tais pačiais kaip ir Greimo keliais. Dabar rašau monografiją „Greimo vaikystė: ekspozicijos keliai“. Antroji dalis vadinasis „Greimo jaunystė“. Sukaupia daug medžiagos, reikia ją tinkamai panaudoti.

Kinijos užmojai atsispindi ir semiotikoje

ML. 2012 m. spalio 5–9 d. Kinijoje, Nankino mieste, dalyvavote XI pasaulio semiotikos studijų asociacijos kongrese „Globali semiotika: tiltas tarp skirtingų civilizacijų“ (The 11th world Congress of

GLOBALIOJI SEMIOTIKA VERČIA DAIRYTIŠ PO PASAULĮ IR GREŽTIS Į SAVE

„Mokslo Lietuva“ kalbina muzikologą, daug metų dirbusį Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje profesorį Karolį Rimtautą Kašponį, liepos mėnesį sulaukusį garbingo 80-mečio. Aktyvus Lietuvos mokslininkų sąjungos narys K. R. Kašponis ligi šiol vaisingai reiškiasi Lietuvos mokslo ir kultūros labui, visų pirma tyrinėdamas ir garsindamas vieno iš semiotikos pagrindų kūrėjo Algirdo Juliaus Greimo lietuviškąjį gyvenimo periodą. Apie tai ir kitus dalykus šis mūsų pašnekesys su garbinguoju jubilatu.

Muzikologija ir Greimas

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis Profesoriau, kaip nutiko, kad gerus trylika metų (jei gerai suskaičiavau) atkakliai tyrinėjate Paryžiaus semiotikos mokyklos vieno iš pagrindų kūrėjų mūsų tautiečio

the International Association for Semiotic Studies „Global Semiotics: Bridging Different Civilizations“). Kaip rengėtės šiam reikšmingam mokslo pasauliui įvykiui? Gal ir ruoštis nebuvo ko, nes jau bene 12 metų dalyvaujate daugelyje tarptautinių semiotikos konferencijų, 18-oje vietų Lietuvoje ir Europos šalių miestuose (Paryžiuje, Imatroje, Helsinkyje, Maskvoje) buvo eksponuota Jūsų sukurtoji ekspozicija „Algirdo Greimo vaikystė“.

Karolis Rimtautas Kašponis. Apie būsimą kongresą sužinojęs Kauno technologijos universiteto Garso ir vaizdo menų technologijų katedros vedėjas prof. dr. D. Kučinskas pasakė: „Siūlau ekspoziciją „Algirdo Greimo vaikystė“ nuvežti į pasaulinį kongresą Nankine“. Žinoma, neprieštaravau, nes organizaciniai rūpesčiai gulė ant paties

■ Nukelta | 6 p.

UNIVERSITETUOSE

ĮTERPTOSIOS SISTEMOS IR FIZIKA

Docentas Mindaugas VILIŪNAS dirba Vilniaus universiteto Kietojo kūno elektronikos katedroje. Šio universiteto Fizikos fakultetą baigė 1992 m., po septynerių metų apsigynė fizikos mokslų daktaro disertaciją. Pagrindinė jo tyrinėjimų sritis – krūvininkų transporto tyrimai netvarkios struktūros medžiagose. Vilniaus universitete studentams skaito įvairius specialius kursus, kuriuos lanko ne vien būsimieji fizikai, bet ir chemikai, matematikai. Pirmiausia tai „Mikroprocesorių technologijų“ bendras kursas, laisvai pasirenkamas visame universitete. Šis ir kiti M. Viliūno skaitomi kursai – „Skaitmeninių signalų procesoriai“, „Skaitmeninių signalų procesorių taikymai“ ir „Kompiuterizuotieji fizikiniai ir technologiniai matavimai“ – tiesiogiai susiję su įterptųjų sistemų problematika. Šių sistemų reikšmę fizikams ir fizikos procesų suvokimo svarbą dirbantiems su įterptomomis sistemomis inžinieriams aptarsime pašnekesyje su Mindaugu Viliūnu.

Mokslo Lietuva. Esate fizikas, kietojo kūno elektronikos atstovas. Kas daroma Vilniaus universiteto Kietojo kūno elektronikos katedroje?

Mindaugas Viliūnas. Kietojo kūno elektronikos katedroje dirbame su įvairiomis puslaidininkinėmis medžiagomis, daugiausia organiniais puslaidininkiais, amorfiniais ir mikrokristaliniais dariniais. Svarbi šių medžiagų savybė – žymiai mažesnė vidinė tvarka negu kristaliniuose puslaidininkiuose. Tai suteikia šioms medžiagoms iš esmės naujų charakteristikų. Medžiagos su mažesne vidine tvarka nėra svarbiausios puslaidininkinėje elektronikoje, bet jos taikomos saulės energetikoje, vaizdo nuskaitymo ir atkūrimo sistemose, jutikliuose ir kai kuriose kitose srityse.

ML. Kaip suderinti amorfinės organines medžiagas, su kuriomis dirbate, ir kietąjį kūną, kuris figūruoja katedros pavadinime?

M. Viliūnas. Organika gali būti nebūtinai minkšta, yra ir pakankamai kieta. Tarkime, perli. Abejoju, kad kam nors asocijuojasi su minkštu daiktu. Matote, mūsų katedros darbų paskirtis nėra labai griežtai apibrėžiama: čia organika, o štai ten jau ne. Tiesiog dirbame su medžiagomis, puslaidininkiais, tačiau tais, kurie nėra patys populiariausi, bent jau ne tokie kaip kristalinis silicis, ar germanis... Dažniausias mūsų tyrimo objektas yra didžiavaržiai (didelės varžos) puslaidininkiai, t. y. medžiagos, kurių elektrinis laidumas gerokai mažesnis negu įprastinių.

ML. Ar tai našiausias būdas – iš organinių medžiagų gaminti šviestukus ir saulės elementus?

M. Viliūnas. Iš įprastų puslaidininkinių medžiagų gaminami šviestukai, kurių naudingumo koeficientas bus apie 15 proc., o iš organinių medžiagų pagamintų šviestukų kol kas geriausiu atveju pavyksta „išspausti“ kelių procentų naudingumo koeficientą. Pavykus gauti bent 5 proc. jau gali jaustis laimingas.

ML. Tai kas Jus ir kitus tyrinėtojus traukia būtent prie organinių medžiagų?

M. Viliūnas. Jeigu šviestukai daromi iš organinių medžiagų, tai tą medžiagą galima užtepti ant namo sienos ir ji švies. Panašiai ir su saulės elementais. Naudojant organiką galima nudažyti atitinkamais dažais stogą ir turėsime „bateriją“, kurios efektyvumas bus, tarkime, apie 3 proc., bet net ir tai yra mūsų siekiamybė, nes nebrangios medžiagos ir instaliavimo paprastumas atpirks nedidelį efektyvumą. Dabar masiškai parduodamų saulės baterijų efektyvumas yra apie 15 proc. Tai var-

Docentas Mindaugas Viliūnas pasakoja apie Vilniaus universiteto Kietojo kūno elektronikos katedros veiklą įterptųjų sistemų srityje

totojui pagal kainą prieinama baterija, optimaliausia statyti, nes galima nusipirkti ir 30 proc. efektyvumo, tik ne kiekvienam pagal kišenę.

Neturėtume pamiršti, kad organinės medžiagos linkusios senti, jų savybės degraduoja, ir tai didelė problema. Deguonies veikiama organika praranda efektyvumą. Deguonis krūvininkų pernašai sudaro kliūčių, o saulės elementams tai didelis trūkumas. Skirtingai nuo organikos kristalinis puslaidininkis daugmaž savo efektyvumą išlaiko, ir tai dar vienas jo pranašumas.

Netvarkiųjų organinių struktūrų privalumas

ML. Ar nenorite pasakyti, kad siekiate galva pramušti sieną? Kodėl mandagiai neatsisveikinusi su netvarkiomis medžiagomis ir nesiėmus darbo su kristaliniais puslaidininkiais? Juk patikimesni, ilgalaukiai, didesnio efektyvumo.

M. Viliūnas. Kai kurios šių organinių puslaidininkinių savybės labai egzotiškos ir tuo patrauklios. Įprastiniai puslaidininkiniai prietaisai apšviečiami stiprios jonizuojančios spinduliuotės nustoja veikti, gali netgi nepataisomai sugesti. Pvz., Černobylio atominės elektrinės katastrofos padariniams likviduoti bandyta naudoti robotus. Jie turėjo stumti nuo elektrinės stogo radioaktyvias nuolaužas, bet labai greitai visi tie robotai išėjo iš rikiuotės. Kodėl? Radiacijos fonas taip stipriai veikė puslaidininkius, kad jie pasirodė visai neilgalaukiai. Robotai buvo pakeisti žmonėmis, padarinių likvidatoriais...

ML. Kaip paaiškintumėte amorfinių puslaidininkinių atsparumą radiacijai?

M. Viliūnas. Amorfiniai puslaidininkiniai iš principo yra netvarkūs, t. y. netvarkios vidinės struktūros. Įprasti puslaidininkiniai savo kristalinės struktūros dėka yra labai tvarkūs, tačiau bet koks tų kristalų pažeidimas veda prie puslaidininkinio savybių degradavimo. Amorfinis puslaidininkis yra betvarkumo pavyzdys, o kiek betvarkę begadintum, ji vis viena lieka betvarkė, todėl jos savybės praktiškai nekinta. Jeigu tų minėtų robotų valdymo blokai būtų sukurti taikant amorfinę elektroniką, daugybei žmonių būtų išsaugotos gyvybės.

M. Viliūnas. Taip, įterptoji sistema turi suskaičiuoti visus režimus, „žinoti“, kaip veikia ta saulės baterija ir kokia jai reikalinga apkrova. Iš visos šios turimos informacijos galima parinkti optimalų darbo režimą. Be to, įterptoji sistema gali kaupti duomenis apie generuojamą galią ir saulės baterijos būklę, o jei yra mechaninių galimybių, gali orientuoti saulės bateriją išgauti didžiausią galią.

Apskritai įterptąsias sistemas galima pritaikyti beveik visur, kur naudojama elektros energija. Tarkime, elektrinis dantų šepetėlis. Jo atskiros detalės sukasi, vibruoja, valo dantis, bet šis įtaisas gali atlikti ir kitokias papildomas funkcijas: matuoti laiką, apkrovą ir pagal šiuos parametrus derinti įtaiso veikimą. Įterptosios sistemos praverčia visose vietose, kur reikia pasukti galvą, kaip optimaliai panaudoti įvairių įrangą, aparatūrą, prietaisus ar įtaisus ir pagal tai reguliuoti darbą. Jeigu norime maksimaliai panaudoti prietaiso ar įtaiso galimybes, stengiamasi į jį įterpti tam tikrą papildomą sistemą, kuri optimaliai ir valdo tą prietaisą.

ML. Gali suteikti ir naujų funkcijų? Pvz., prijungus papildomus įrankius?

M. Viliūnas. Įterptoji sistema yra prietaiso „smegenys“. Gavęs „smegenis“ prietaisas gali įgyti ir papildomų savybių. Aš šiuo atveju daugiau dirbu prie „smegenų“, o ne įrankių. Tačiau ir apie įrankius kūrėjas, inžinierius ar fizikas, turi išmanyti, antraip „smegenys“ darys ne tai, kas reikalinga.

Net ir prietaisams reikia akių ir ausų

ML. Tarkime, skaitmeninis fotoaparatas ar išmanusis telefonas, kurie priklauso įvairių įterptųjų sistemų, taip ir lieka nepanaudotų galimybių aparatais, savotiškomis „juodomis dėžėmis“, jeigu nesi įsivainę visų jų galimybių?

M. Viliūnas. Jūsų fotoaparatas turi ir tokių funkcijų, kurios padeda padaryti geras nuotraukas ir neklusdamos Jūsų leidimo. O ar aktyvios pagalbinės funkcijos patogios ir intuityviai suprantamos, priklauso nuo projektuotojų lygio. Jūsų paminėto tipo prietaisuose vienas svarbiausių, kartais net lemiamas, įterptosios sistemos komponentas – vartotojo sąsaja. Sutaupyti pinigai kuriant vartotojo sąsają vėliau atsiliepia tik iš dalies panaudotomis prietaiso funkcijomis. Todėl dažnai, nesivarginant kurti geros vartotojo sąsajos, didelė dalis valdymo išsų atiduodama automatikai.

Dabar įterptosios sistemos padengia kone visą mūsų gyvenimą. Daug kur jos jau įprastos, bet yra sričių, kur jų panaudojimas dar nėra įprastas. Kartais net sunku pasakyti, ar prietaisas turi įterptąją sistemą. Tarkime, gręžtuvas. Galima reguliuoti jo galią ir tai daroma regulatoriumi. Jeigu pamatuojamas dar ir sukimosi momentas, sukimosi greitis ir pagal tai parenkamas darbo režimas – tai jau gali būti įterptosios sistemos „nuopelnas“. Sutaupoma daugiau energijos, grąžtas ilgiau tarnauja, taigi įgyjame įvairių darbo su įrankiu privalumų.

ML. Ko reikia, kad tokia įterptoji sis-

tema patikimai veiktų? Veikiausiai grįžtamojo ryšio su darbo eiga, vadinasi, atitinkamo jutiklio ir gal ne vieno?

M. Viliūnas. Reikia „akių“ ir „ausų“: jeigu nematysime ir negirdėsime aplinkos, tai nebus pagal ką reguliuoti. Ko gero vienintelė išimtis – laikmatis (taimeris): nustatai tam tikrą laiko atkarpą, kad prietaisas ar aparatas veiktų. Tas laikmatis dažnai taip pat yra įterptoji sistema, bet tai žemiausias įterptųjų sistemų laiptelis. Jeigu norime daugiau funkcijų, jutikliai yra būtini. Jais užtikrinamas grįžtamasis ryšys. Jutiklių parinkimas labai svarbi sistemos projektavimo dalis. Tačiau lemiamas komponentas – valdymo algoritmas. Paprastos sistemos taikomi standartiniai reguliavimo algoritmai, o į sudėtingiausias sistemas diegiami algoritmai, imituojantys net kai kurias dirbtinio intelekto funkcijas, pvz., kai automobilis „pats“ gali priimti sprendimus ir važiuoti be vairuotojo pagalbos.

Greitis yra viskas

ML. Jūs minėjote amorfinės elektronikos pagrindu sukurtų įterptųjų sistemų trūkumus: daug menkesnis greitis ir energetinis našumas.

M. Viliūnas. Procesoriai iš amorfinių medžiagų dar nesukurti, todėl kalbėti apie amorfines įterptąsias sistemas ankstoka. Kol kas turime tik amorfinius elektronikos komponentus – tranzistorius, diodus, fotodiodus, varžas. Naudojant tokius komponentus nukenčia kuriamų elektronikos įrenginių veikimo sparta. Jeigu kristalinių puslaidininkinių taktinis dažnis yra 1 GHz eilės, tai pritaikius amorfinius puslaidininkinius labai pasiseks, jeigu pavyks užsitikrinti 1 kHz eilės taktinį dažnį, t. y. milijoną kartų mažesnį. Ką reiškia tas kilohercas? Reiškia, kad per sekundę galima atlikti tūkstantį veiksmų. Gera sustačius algoritmą kai kuriems įtaisams to galėtų pakakti.

ML. Bet gal šį amorfinių puslaidininkinių greitaveikos trūkumą koku nors būdu būtų galima paversti privalumu? Kaip kad yra su jų taikymu radiacijos sąlygomis.

M. Viliūnas. Bijau, kad negalima, šiais laikais greitis yra viskas. Daug kas priklauso nuo projektavimo. Yra tokių nišų, kur galima panaudoti ir tokius lėtaeigius komponentus. O įskaitant netvarkiųjų puslaidininkinių privalumus gautas rezultatas gali būti labai geras.

Be tikslių matavimų geros medžiagos nesukursi

ML. Prie kokių darbų Jums pačiam tenka dirbti?

M. Viliūnas. Jei kalbame apie su įterptomomis sistemomis susijusią veiklą, šioje srityje tenka kurti prietaisus. Daugiausiai tai proceso valdymo prietaisai. Kaip vieną sėkmingesnių galėčiau paminėti autofokusavimo valdiklį, skirtą užtikrinti, kad medžiagos paviršius apdirbantis lazerio spindulys net ir esant nelygiam paviršiui visada būtų fokusuotas. Šiuos prietaisus jau

KAS DABAR PAKEITĖ LIETUVIŲ KALBOS ABĖCĖLĘ?

Gerbiami ir mieli laikraščio
Mokslo Lietuva darbuotojai,

trumpai rašau apie autorę Ireną Bilevičiūtę iš garsios žemaičių bajorų Bilevičių giminės. Ji susižavėjusi Jūsų laikraščio tematika, patraukliais, spalvingais, informaciniais, patriotiškais straipsniais. Tai meilės ir pagarbos savo tautai, išminties, gėrio, šviesos, taurumo šaltinis. Perskaitęs laikraštį jautiesi ne tik daug naujo sužinojęs (ko niekur nerasi), bet ir tarytum pabuvojęs šventovėje (baltų Ramovėje ar Bažnyčioje). Šių dienų sudėtingame prieštarų gyvenime tikra atgaiva, kelias į tiesą, į žmonių širdis.

Irena Bilevičiūtė yra mokytoja. Vilniaus universitete studijavo sanskritą, lotynų, senovės graikų kalbas, baigė lituanistiką. Dirbdama Filologijos fakultete bendravo su dėstytojais, profesoriais, docen-tais. Rašo prisiminimus apie šviesias daug Lietuvos mokslui, kultūrai ir tautiškumui nusipelnusias asmenybes, pvz., prof. Merkelį Račkauską (*Mokslo Lietuva* Nr. 11, 12, 2013). Šiame rašinyje Irena Bilevičiūtė dalijasi mintimis apie pavardžių rašybą Lenkijos prezidento Bronisława Komorowskio senelės prisiminimų knygoje *Sugrįžimas į Žemaitiją* (Magdalena z Nałęcz-Gorskich Komorowska. *Sugrįžimas į Žemaitiją*. Iš lenkų kalbos vertė Kazys Uscila. Vilnius: Tyto alba, 2013). Irena Bilevičiūtė be kitų knygoje minėtų pavardžių rašybos, atkreipė dėmesį į Žemaitijos bajorų Bilevičių pavardę. Jos prosenelis Alfonsas, senelis Juozapas ir tėvas Alfonsas Bilevičiai kilę iš Pašvitinio valsčiaus. Pašvitinio dvarą su 6 kaimais XVI a. valdė minėtų bajorų giminės atšaka Andrius Bilevičius (*Voruta* Nr. 12 (342), 13 (343) 1998 m. ir kt. šaltiniai).

Pagarbiai
istorikas, enciklopedistas
dr. Algirdas Matulevičius

Irena BILEVIČIŪTĖ

Mūsų raidyną keitė rusų caro pareigūnai – vietoje lotyniško raidyno buvo primesta kirilika. Dabar, deja, jokių carų neverčiami patys dorkome savo rašybą, vis taip ir nesutardami, kaip rašyti nelietuviškas pavardes. Gal ir reikėtų diskutuoti dėl tų nelietuviškų asmenvardžių rašymo, bet neturėtų kelti abejonių lietuviškos pavardės lietuviškame vertime. Labai keista, deja, taip nėra...

Mėgstu skaityti, todėl visados trokštu užversdama skaitomos knygos paskutinį lapą su malonumu mintyse tarti ačiū autoriui, vertėjui ir leidyklai.

Gaila, skaudžiai nusivyliau perskaičiusi knyga: Magdalena z Nałęcz-Gorskich Komorowska *Sugrįžimas į Žemaitiją*, kurią išvertė Kazys Uscila ir 2013 m. išleido „Tyto alba“.

Pradėsiu nuo knygos autorės pavardės. Gal pagal beįsigalinčią madą ant viršelio parašytas pavardės originalas beveik lotyniškais raidėmis ir galėtų taip likti, bet jau Ižangos (p. 7) pirmame sakinyje skliausteliuose pateiktas vertimas į lietuvių kalbą – „Maria Magdalena Komorowska iš Nałęcz-Gorskich, Tomaszo ir Annos iš Nałęcz-Gorskich dukterė, gimė...> Telšių (Telsze) valsčiuje, Šaukėnuose (Szawkiany)“ – yra keistas. Apie to sakinio vertimą jau rašė Astrida Petrai-

tytė (Lenkiškoji Žemaitija / Literatūra ir menas, Nr. 28, 2013 m. liepos 12 d., p. 6). Norėčiau tik pastebėti, kad lenkų kalbos *ę, cz* neverčiami į lietuvių kalbos atitikmenis *en, č* ir radosi nauja raidė *w*. Minėtą sakinių buvo galima išvers-ti visą: „Magdalena Komorowska iš Nalenč-Gorskich...“, tereikėjo vertėjui žvilgtelėti Visuotinės lietuvių enciklopedijos (VLE) t. XVI, p. 19: apie herbo Nalenč (Nałęcz) rašybą. Dėl sakinio pabaigos, tai vargu ar skaitant lietuviškai kam įdomu, kaip Telšiai, Šaukėnai ar kiti lietuviški vietovardžiai rašomi lenkiškai.

Grįžtu prie pavardžių, kurių rašyba tikra maišalynė: prie lenkų kalba rašomų pavardžių lipdomos lietuviš-

kos galūnės be jokių ženklų: Turguje aludė ir Giedwiłło Bogdanowicziaus karališka krautuvelė (p. 25), eigučio Pietkiewicziaus dukterė (p. 85) ir t. t. (= Giedwiłło Bogdanowicz'iaus, Pietkiewicz'iaus). Dar keisčiau rašomi vardai: Wanda, Walentas, Wincentas – kodėl? bet Varšuvos (p. 72). Nesilai-koma net „savos“ rašybos: Vincetas (p. 16) ir Wincetas (p. 20), nors, kaip supratau, čia minimas vienas ir tas pats asmuo, pvz., „...priešingybė buvo Wincetas Urbonas. Mažas, juodas, ūsuotas ir raukšlėtas. Lenkiškai jis nekalbėdavo... Wincetas turėjo žemaičiui būdingų ydų ir dorybių. Buvo diskretiškas, mažakalbis, bet gudrus, truputį tinginys, šiek tiek vagis“ (p. 61–62). Jeigu jau šis asmuo žemaitis, tai kodėl lietuviškai rašant prireikė tos w? Arba „...po turgų klydinėdavo oškos, begiodavo paauglys Wincukas“ (p. 195) – vardas su lietuviška priesaga, bet vėl su *w*. Dėl tokios rašybos sunku susigaudyti, kaip skaityti žydo vardą ar pavardę: „Tai buvo tuoktuvės Szolos, švelnaus, gero būdo žydo...“ (p. 100).

Nesuprantama, kodėl p. K. Uscilai prireikė keisti jau nusistovėjusios rašybos žinomų asmenų pavardžių rašybą, antai: „Visi mūsų šalies pakraščių dvarai turėjo daug bendrybių, galbūt Adamas Mickiewiczzius, privažiavęs prie Biržuvėnų prieangio, lengvai pajustų Tuchanovičių ar Soplicowo nuotaikas“ (p. 193). Gal jau nebereikia ir komentarų, bet dėl viso pikto parašysiu, kad VLE t. XV, p. 32: Mickiewiczzius (Adam Mickiewicz), bet ne kažkoks hibridas Adamas Mickiewiczzius! Stebuklas, kad vertėjas *Tuchanovičius* parašė taisyklingai lietuvių kalba.

Asmenvardžių rodyklėje minimi Billewiczowie su „vertimu“ skliaustuose Billewicziai 199 (p. 221): „Būdamas labai jauna, – sakė ji (Kunegunda Koncewicz), – dalyvavau pokylyje pas ponus Billewiczzius ir šokau su Jūsų Tėvu mazurką“. Dėl tos pavardės rašybos yra daug šaltinių, aš nurodysiu tik kelis: VLE t. III, p. 184 Ingė

Lukšaitė išsamiai aprašo žemaičių bajorų Bilevičių giminę: „Bilevičiai... suskilo į 2 šakas: Bilevičius Stankevičius ir Bilevičius – net tas pats linksnis vartojamas. Vilniaus universiteto dėstytojas dr. Eugenijus Saviščevas knygoje „Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409–1566 metais“ (Vilniaus universiteto leidykla, 2010) rašo: „Iš pastarojo palikuonių (Žadeikos) išsirutuliojo Bilevičiai – viena įtakingiausių žemaičių kilmės bajorų giminių XV–XVIII a.“ (p. 81). Taigi Bilevičiai – žemaičiai, ne lenkai, tai kam lenkinti jų pavardes?! Kitas autorius Emilijus Songaila 1998 m. kovo 21 d. laikraštyje *Voruta* Nr. 12(342), Nr. 13(343) rašo: „Bilevičiai<...> – sena, kilminga žemaičių giminė turėjusi herbą „Mogila“. Taigi minėti šaltiniai rodo jau tradicinę tos pavardės rašybą ir verčiant ją į lietuvių kalbą nebuvo jokio reikalo jos daryti.

Vertėjo K. Uscilos knygoje keistai rašoma ir žinomo vyskupo pavardė: „O iš portretų ramiai žvelgė vyskupas Giedrojcis, kuris čia daug kartų laimino patiekalus...“ (p. 189). Apie Giedraičius, LDK didikų giminę, kunigaikščius rašo istorikai dr. Algirdas Matulevičius, Antanas Tyla, Arimeta Vojevodskaitė VLE t. VI, p. 634–635.

Pateikiu tik keletą pavyzdžių, kaip mes patys naikiname savo vargšę rašybą. Svarų žodį turėtų tarti mūsų kalbininkai.

Jau minėjau p. Astridą Petraitytę, bet dar kartą grįžtu prie jos: „Bet viršelis iškart bent mane ir sutrikdė, būtent – autorės pavardė<...> bet lieku sutrikusi: ir tokia, regis solidi leidykla kaip „Tyto alba“ apsieina be rankraščius blusinėjančių redaktorių“ (ten pat, p. 7).

Manau, kad „Tyto alba“ tik regisi solidi leidykla, jei taip nerūpestingai leidžia knygas.

Mano išvada paprasta: juo daugiau vertimų į lietuvių kalbą, tuo geriau, tik reikėtų daugiau pagarbos savo kalbos raštui.

■ Atkelta iš 2 p.

daugiau kaip penkerius metus perka japonų firma ir komplektuoja į jų tiekiamą pramoninę šviestukų gamybos įrangą. Beje, džiugu, kad toje įrangoje veikia ir lietuviškas lazeris. Dabar viena iš veiklių optimalios galios režimu dirbančių valdiklių projektavimas. Jie skirti prijungti nestandartinės ir nevienodos įtampos saulės elementų modulius prie vienos magistralės.

Be to, dirbu su studentais. Mano dėstomuose kursuose studentai supažindinami su procesoriais ir jų taikymu – įterptosiomis sistemomis. Vienas iš skaitomų kursų skirtas matavimo problemoms.

Kita mano veiklos sritis – medžiagų tyrimas. Jeigu norime padaryti gerą medžiagą, pirmiausia reikia mokėti išmatuoti jos parametrus. Tai mūsų katedros stiprybė – mokame gerai išmatuoti parametrus. Mokėdami gerai matuoti parametrus, bandome ir patys kurti naujas medžiagas ir prietaisus. Tyrimams dažnai prireikia nestandartinės aparatūros, taigi dažnai tenka pasidarbuoti ją kuriant.

Vienas iš ryškiausių Kietojo kūno elektronikos katedros pasiekimų – CELIV (Charge Extraction by Linearly

Increasing Voltage – krūvio ištraukimas tiesiškai kylančiame lauke) metodika, sukurta pagal prof. akad. Gyčio Juškos idėją ir jam vadovaujant. Šis metodas kartu su TOF (Time Of Flight – lėkio trukmės) metodu yra pagrindiniai, tiriant krūvininkų pernašos charakteristikas puslaidininkuose. Tačiau CELIV gali būti naudojamas tirti didesnio, nei įmanoma su TOF, laidumo medžiagas. Be to, CELIV turi pranašumų ir stipriai netvarkiose medžiagose, tokiose kaip dabar ypač populiarūs organiniai puslaidininkai. Taigi CELIV, pirmąsyk pristatyta 2000 m., greitai išpopuliarėjo ir dabar yra pirmasis pasirinkimas tiriant krūvininkų pernašą organinėse medžiagose. Malonu prisiminti, kad prisidėjau prie šios metodikos atsiradimo, kurdamas skaitmeninius srovės laikinės priklausomybės skaičiavimo modelius įvairių parametrų medžiagose.

Kalbant apie mūsų katedros nuopelnus negalima apeiti ir kito G. Juškos ir jo kolegų atradimo. Profesorius aptiko tarpjuostinės krūvininkų smūginės jonizacijos reiškinį amorfiniame seleno, kuris leido gauti tūkstančius kartų didesnę signalą esant silpnai fotogeneracijai. Šis reiškinys panaudotas kuriant labai jautrias filmavimo kameras. Jomis galima filmuoti naktį ir

po vandeniu. Pritaikoma medicinos reikmėms, kai tenka fotografuoti iki 50 mikrometrų storio kraujagysles, nustatant vėžio formavimosi vietą ir pan. Pati kamera pagaminta japonų, taikant atrastąjį efektą šviesai jautriame vidikono sluoksnyje.

Fundamentiniai pagrindai visada reikalingi

ML. Kur čia įterptųjų sistemų vaidmuo?

M. Viliūnas. Šiuos reiškinius ar efektus aptinkant įterptosios sistemos neįgyvendina, nors jos naudojamos. Jos pradeda figūruoti ten, kur reikia pereiti prie galutinio produkto kūrimo. Pvz., turime organinius šviestukus ir reikia parodyti vaizdą, t. y. padaryti iš šviestukų ekraną. Kaip tai padaryti?

ML. Pritaikius ir kitų sričių išradėjų padarytus inžinerinius sprendimus.

M. Viliūnas. Taip, nes šiame darbu etape būtent ir prasideda inžinerija. Naujos medžiagos ir iš jų kuriami komponentai yra fizika, o įterptosios sistemos – jau inžinerija.

ML. Viena kitą tik pastiprina.

M. Viliūnas. Išmanant fiziką ir turint įgūdžių inžinerijoje galima pasiekti labai gerų rezultatų.

ML. Bet pagrindas fizika?

M. Viliūnas. Visko pagrindas yra fizika – taip atsakyčiau. Iš bendro konteksto neatplėščiau įterptųjų sistemų, nes tai lengvinanti gyvenimą, gerinanti visų prietaisų kokybę inžinerija. Dabar fizikoje (jei ne tik) labai plačiai taikomi lazeriai. Tačiau be įterptųjų sistemų net ir su geriausiais lazeriais toli nenuėisi. Ten daugybę parametrų reikia kontroliuoti, išlaikyti, o jei tenka naudoti lazerio spindulį, tai be įterptųjų sistemų taip pat neišsiversi. Jos padeda spindulį fokusuoti, nukreipti, moduluoti ir pan.

O fizikinės žinios labai reikalingos. Jei žmogus nusimano inžinerijoje, bet silpnai suvokia fizikinius procesus, kuriuos tenka reguliuoti ar automatizuoti, tai veikiausiai pasirinkęs ne patį optimaliausią techninį sprendimą. Štai kodėl gretutinių dalykų išmanymas tiek inžinieriai, tiek ir mokslininkai labai reikalingas.

Galiu remtis ir savo paties buvusių studentų patirtimi. Neseku, kur įstoja ar kokius darbus dirba mano skaitomus kursus išlaukę studentai, bet iš tų, kurių baigiamiesiems darbams vadovavau, du į magistrantūrą įstojo užsienyje, o vienas iš karto pradėjo dirbti. Visi jie įsidarbino ten, kur dir-

bama su įterptosiomis sistemomis. Įdomūs atrankos kriterijai. Kadangi mūsų vyrukai baigė fizikos mokslus, neturėjo bent kiek didesnės praktinio darbo su įterptosiomis sistemomis patirties. Bent jau šioje srityje jiems sunku varžytis su inžinerinių aukštųjų mokyklų absolventais. Konkurso metu jų testų rezultatai buvo prasčiau už inžinerijos mokslų atstovų, bet pokalbių metu jie atsigriebė, nes turi fundamentinių mokslų pagrindus. Vienas atvejis mane gerokai nustebino, kai mūsiškis studentas gavo užsienyje darbą atsiaikiusiuse pareigose prieš tai dirbusio vietinio darbuotojo, baigusio inžinerinio profilio aukštąją mokyklą. Taigi fizikinio proceso išmanymas net ir labai praverčia.

Taip pat labai svarbu yra domėjimasis savo darbu. Jeigu fizikas dar domisi ir įterptosiomis sistemomis, akivaizdu, kad to profilio inžinerinėje veikloje jis yra motyvuotas darbuotojas. O toks darbuotojas net ir nemokėdamas ar nežinodamas kai kurių dalykų, neturėdamas atitinkamų įgūdžių, juos įgis dirbdamas.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Pats laikas sugrįžti prie JUOZAPO

Pradžia Nr. 2, 5 ir 15.

Apie mūsų tėvynainio, Vilniuje gimusio botaniko, gamtininko Juozapo VARŠEVIČIAUS (Joseph Ritter von Rawicz Warszewicz, 1812 09 08–1866 12 29) dvi keliones į Centrinę ir Pietų Ameriką tęsiame atnaujintą pašnekesį su mokslo istoriku, Niujorko politechnikos universiteto profesoriumi Romualdu ŠVIEDRIU. Pamėginsime pasiaiškinti, ką naujo per pastaruosius keletą metų pavyko išsiaiškinti apie Varševičiaus asmenybę per jo santykius su kitais žmonėmis. Faktiškai tai mokslininko portreto rekonstrukcija, remiantis jį pažinojusių žmonių laiškais, atsiminimais ir kita tyrinėtojus ne mažiau dominančia medžiaga.

Augalo iliustracija tvaresnė už originalą

Mokslo Lietuva. Ar galima pasakyti, kad Triana laimės kūdikis, atsivėlgiant į to meto sąlygas?

Romualdas Šviedrys. Tikrai ne, nebuvo laimės kūdikis. Jis pats kūrėsi savo laimę. Trianos tėvai buvo pasiturintys, jis turėjo galimybę studijuoti mediciną, o kai susitiko su Varševičiumi, gavo apmokamą darbą. Sulaukęs vos dvidešimt trejų pakviestas dirbti botaniku ir per beveik dešimtmetį surinko didžiulę augalų kolekciją. Viskas buvo pasiekta paties Trianos pastangomis. Tačiau lygiai kaip ir Varševičiaus, jo augalai dažnai dingdavo. Pirmos ekspedicijos metu surinkta kolekcija dingo, nes plėšikai užpuolė pašto diliną, kuriuo Triana pasinaudojo persiųsti radinius į sostinę. J. Varševičius du kartus prarado, ką surinkęs – kai jį apvogė prie Gvajakilio uosto ir kai garlaivis, plukdęs radinius, apsvirtė Magdalenos upėje, o pats Varševičius vos nuskendo. Viskas, ką Varševičius nusiuočių į Berlyno ir Hamburgo botanikos sodą, žuvo per Antrąjį pasaulinį karą.

Kiti Varševičiaus ir Trianos panašumai. Triana keliaudamas su Varševičiumi džiuonglėse pro Dagvos upę užsikrėtė geltonąja šiltine ir išliko gyvas. Varševičius buvo užsikrėtęs net du kartus – Centrinėje Amerikoje ir Pietų Amerikoje.

Kitas dalykas – net sėkmingai surinkti, nusiųsti herbariumai neretai žūsta ir botanikos soduose. Trianos herbariumas nukeliavęs į Paryžių, mirus botanikui susilaukė panašaus likimo.

Paryžiuje Triana miršta. Pervaziuotas arkliais kinkytos vežimo jis buvo operuotas, bet sveikata buvo labai prasta, persirgęs tropinės ligos nepaėjo be pėdsakų.

Netikėtai Trianos našlei prisistatė keli kolumbiečiai, girdi, jos vyrui jie paskolinę didelę pinigų sumą. Moteris nieko apie tai nežino, bet nelaukti svečiai siūlo skolos įrašų paieškoti tarp mirusiojo dokumentų. Ji nieko neranda, našlei grasinama teismu. Ši ryžtasi parduoti Trianos herbariumą ir sumokėti tariamą

skolą. Po to grįžta į Kolumbiją ir po penkerių metų miršta. Keli jos vaikai, gimę ir augę Paryžiuje, Kolumbijoje nepritapo. Vienas iš Trianos vaikų tapo garsiu inžinieriumi, projektavo ir statė įvairius objektus daugelyje Europos šalių. O parduotas garsusis Trianos herbariumas dingo, veikiausiai išskaidytas į dalis. Galimas daiktas, kai pas pateko ir į Kew Gardens botanikos sodą. Beje, pats Triana norėjo šiam sodui šį savo herbariumą padovanoti, nes jame sukaupia daug Kolumbijos augmenijos vertybių.

ML. Kurio nors Europos universiteto ar botanikos sodo rinkiniuose Trianos herbariumas galėjo išlikti, tik veikiausiai dalimis ar kitu pavidalu. Kolumbijos augmenijos žinovas galėtų pagal augalų rūšis to herbariumo kad ir atskiras dalis identifikuoti, panašiai kaip pagal Auguste R. Endres rastuosius augalus buvo nustatytas šio vokiečio kelionių maršrutas Kosta Rikoje. Tik gaila, kad NASA fotografijos iš kosmoso nustatant herbariumo autorystę šiuo atveju nepadės.

R. Šviedrys. Dar esama vilčių, kad iš dalies atstatyti bus galima. Triana prieš keliaudamas į Paryžių pusę savo surinktų augalų paliko Kolumbijos valdžiai. Varševičius augalus siuntė ne tik į Berlyno botanikos sodą. Jo siųsti dublikatai pasiekdavo ir keletą kitų Europos botanikos sodų. Tačiau

Sugebėję pasitraukti į Vakarus Ignatas Domeika ir Juozapas Varševičius, nors ir gyveno sunkiomis sąlygomis, tačiau mokslė paliko gilų pėdsaką, – sako mokslo istorikas profesorius Romualdas Šviedrys, džiaugdamasis dailininkės Irenos Šatūnas nutapytais portretais

herbariumai turi būti gerai prižiūrimi ir saugomi, kitaip gali lengvai pražūti. Iš esmės viskas pasikeičia padarius radinių iliustracijas ir jas publikavus. Skirtingai nuo paties augalo, iliustracijos įgauna ilgalaikiškumą ir jeigu herbariumo iliustracijos publikuojamos dideliu tiražu, tai atsiranda ne tik ilgalaikiškumas, bet ir mobilumas. Tik tada pranyksta pavojus, kad kokia nors orchidėjos rūšis gali pražūti ir gamtoje, ir botanikos soduose.

Kas dar įdomu, kai kalbame apie herbariumus. Juos sudarant paprastai daromas augalo, gelės raizginys arba spalvotas piešinys. Skirtingai nuo paties augalo iliustracijos staiga nedings. Piešinys ar knyga su piešiniu yra

mobilus daiktas, jį galima vežti į kitą šalį ar miestą. Gelės taip pat vežamos, bet jos gali nudžiūti, supūti ir kitaip nunykti. Jeigu herbariumas publikuojamas, tai susidaro nauja dinamika, lengvai žūvanti vertybė išsaugo mobilumą, įgyja permanentiškumą.

Ar verslas negožė mokslo?

ML. Ar Jums neatrodo, kad Varševičiui tose kelionėse į Centrinę ir Pietų Ameriką, vis labiau pradėjo rūpėti verslas, o ne mokslas? Pragyvenimo šaltiniu jam tapo prekyba augalais, retais paukščiais ir kitais egzotiškais gyviais.

R. Šviedrys. Jokių būdu – ne. Lenkų tyrinėtojai rašo, kad kai Varševičius grįžo iš Centrinės Amerikos Londono botanikų draugija jam siūlė jos lėšomis vykti į Pietų Ameriką, bet Varševičius atsispyrė: girdi, tada jam bus nurodoma, kur važiuoti ir kokius augalus rinkti, kur eiti ir ką rasti. O jis kaip tikras mokslininkas vertino tyrinėtojo laisvę, siekė susidurti su netikėtumais, nenumatytais įspūdziais. Ieškodamas tam tikros orchidėjos gali nepastebėti dar įdomesnių dalykų. Jis norėjo eiti į tropikus plačiai atvertomis akimis, o ne būti nurodymų vykdytojas. Tai ir yra tikro mokslininko požymis.

Pirmoje kelionėje, kai į Centrinę Ameriką vyko van Houtes iš Briuselio lėšomis, tai jautėsi jo nurodymų vykdytojas, prievolinkas, o Lietuvos bajorui tokia priklausomybė negalėjo patikti. Antroje kelionėje į Pietų Ameriką Varševičius jautėsi daug savarankiškesnis. Susigaudė ir prekybos subtilumuose: jei esi siunčiamas van Houtes, tai siuntėjas ir gauna didžiulią pelną, o augalų rinkėjui, kuris patiria didžiausius sunkumus ir pavojus, lieka vos augalų persiuntimui reikalingos lėšos. Jei siunti augalus į Londono aukcioną, tai uždarbis daug didesnis.

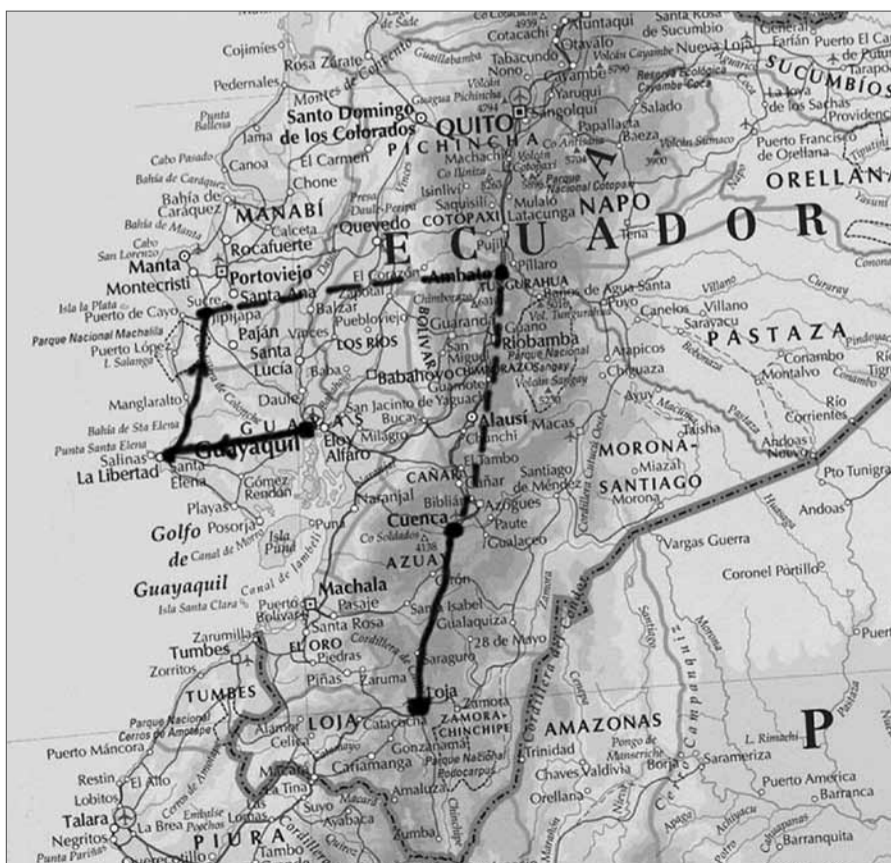
Prieš Londone susitikdamas su Skinneriu Varševičius atsiuntė jam dėžes su augalais. Skinneris, atidaręs dėžes pamatė, kad daugelis augalų buvo nuvytę, tad Skinneris suabejojo, ar Varševičiui atsipirksi siunta. Galimas dalykas, tai

paskatino Skinnerį aktyviau ieškoti Varševičių užsakymais galintį paremti lordą Derbį.

Ką žinome apie J. Varševičiaus tėvą, brolius ir seserį?

ML. Vis daugiau sužinome apie Varševičiaus kelionėse sutiktus botanikus, žymius keliautojus, bet beveik nieko nežinome apie mūsų kraštiečio tėvus, artimuosius, jo aplinkos žmones Lietuvoje.

R. Šviedrys. Ši padėtis po truputį keičiasi, naujų žinių pavyko rasti apie Varševičiaus šeimą. Ligi šiol žinojome tik tiek, kad Varševičius gimė Vilniuje, o jo tėvas buvo žemesnysis karininkas. Dabar galima kai ką patikslinti. Manau, kad tėvas galėjo gimti apie 1764-uosius metus. 1784 m. pradėjo karinę tarnybą ir per dešimt tarnybos metų pakilo iki vachmistro. Abiejų Tautų Respublikos kariuomenėje vachmistras atitiko puskarininkio karinį laipsnį. 1794 m. T. Kosciuškos vadovaujamo sukilimo metu J. Varševičiaus tėvas priklausė ulonų raitelių pulkui, kovėsi prieš rusus. Pulkas dalyvavo kautynėse prie Varšuvos priemiesčio Praha, bet sukilimui pralaimėjus buvo priverstas pasiduoti caro kariuomenei. Nelaisvėje atsidūręs Varševičius atsidūrė tarp tų, kurie nebuvo bent kiek aukštesnio karinio laipsnio. Spėju, kad geras 5–6 metus praleido kažkur Rusijoje, kuriam laikui praėjus tie žemesnio karinio laipsnio belaisviai buvo amnestuoti, jiems buvo leista sugrįžti į Lietuvą. Suprantama, buvo policijos stebimi. Prisieksiems ištikimybę Rusijos carui buvo siūloma tarnauti Rusijos kariuomenėje. J. Varševičiaus tėvas davė ištikimybės priesaiką ir buvo atsiųstas tarnauti į Vilnių, kur Varševičių šeimoje ir gimė mūsų šio ilgo pasakojimo herojus Juozapas Varševičius. Jis turėjo du brolius ir seserį. Vyriausias – Dominykas, antras gimė Petras, paskui judviejų sesuo Agata ir jaunėlis Juozapas, pasaulį išvydęs dramatiškais 1812 metais – napoleonmečiu. Nenustebčiau, jeigu sužinočiau, kad tėvas buvo įsivėlęs į 1812 m. Napoleono prieš

Žemėlapyje ištisinė linija pažymėtos penkios vietovės, kur Juozapas Varševičius tikrai lankėsi (Gvajakilis, Santa Elena, Chipichapa, Kuenka ir Locha), punktyrinė linija pažymėtas numanomas maršrutas. Tarp Gvajakilio ir Santa Elenos esančiose negyvenamose džiuonglėse Varševičius buvo užpultas ir apiplėštas

VARŠEVIČIAUS asmenybės (4)

Rusiją pradėtą karą, bet veikiausiai Rusijos kariuomenės sudėtyje. Mirties metai kol kas nežinomi.

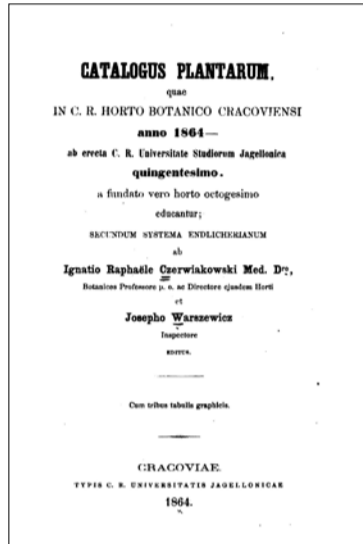
Mano paprašyta Danutė Miškinytė archyve ieško ir atrado naujų žinių apie vyriausiąjį Varševičių sūnų Dominyką, kurio vaikus daugeliu metų praėjus teko šelpti jauniausiam broliui Juozapui, o tai tiesiogiai siejasi su mūsų pasakojimu. Taigi Dominykas Varševičius gimė 1804 m. Vilniuje. Baigė gimnaziją, bet į universitetą negalėjo įstoti, kadangi motina neturėjo sūnaus studijoms reikalingų lėšų. Veikiausiai tėvas jau buvo miręs, gal dar Dominykui lankant gimnaziją. Dominykas metus laiko dirbo, susitapė lėšų studijoms metams laiko ir apie 1824-uosius metus įstojo į Vilniaus universitetą. Po metų turėjo nutraukti studijas, kadangi neturėjo iš ko apmokėti mokslą. Dirbo ir studijavo savarankiškai iš knygų. Po metų tęsė jau medicinos studijas, kadangi būsimieji medikai gaudavo stipendiją iš caro valdžios. Už tai studentai įsipareigodavo septynerius metus atidirbti kariuomenėje kaip karo medikai.

Pavyko sužinoti, kad Dominykas universiteto baigimo diplomą gavo 1831 m. vasario 14 dieną. Jam labai pasisekė, nes Lenkiją jau buvo apėmus sukilimas, tų metų vasarą įtraukęs į savo verpetą ir Lietuvą. Dominykas tuo metu jau buvo išsiųstas kaip karo gydytojas į Brianską. Atitarnavęs septynerius metus pareiškė norą patvirtinti savo bajorystės statusą. Kaip laisvai praktikuojantis gydytojas pradėjo dirbti Lucko mieste Voluinėje. Apie 1858 m. Dominykas mirė, anksčiau net už tropikų ligų iškankintą brolių Juozapą. Liko du brolio vaikai, kuriais rūpintis teko po savo didžiųjų kelionių Krokuvėje, Austrijos-Vengrijos imperijoje, gyvenusiam Juozapui.

ML. *Daugiau niekas iš Varševičių našlaičiais likusiems vaikams negalėjo padėti?*

R. Šviedrys. Kai studijas baigė Dominykas, į Vilniaus universitetą įstojo Dominyko jaunesnis brolis Petras, bet 1832 m. universitetas uždaromas. Petras Varševičius tęsė mokslus Vilniaus

Medicinos-chirurgijos akademijoje, studijavo veterinariją. Gavo stipendiją, mat kariuomenėje be veterinarų buvo neįmanoma išsiversti, nes reikėjo prižiūrėti arklius. 1837 m. P. Varševičius baigė studijas, gavo veterinario diplomą ir buvo išsiųstas į Archangelską prie Baltosios jūros. Mirus Dominykui

1864 m. minint Jogailos universiteto 500 metų sukaktį pasirodė Krokuvos botanikos sodo augalų katalogas „Catalogus plantarum“. Kaip vienas iš autorių nurodomas ir Juozapas Varševičius

Petras tarnavo kariuomenėje kaip veterinaras Archangelske, o Juozapas buvo visai netoliese – Krokuvėje.

Pavyko rasti žinių, kad motina mirė 1853 m. Vilniuje, sulaukusi 85 metų. Mirė vargšų žmonių prieglaudoje, palaidota vargšų kapinėse šalia Rasų kapinių. Taigi Juozapui ir teko brolio vaikus auginti. Kai Juozapas 1866 m. gruodį mirė, jo draugai Krokuvėje nutarė šių globotinių išlaikymui parduoti visą Varševičiaus surinktą vertingą augalų kolekciją ir turtingą herbariumą.

ML. *Didelis nuostolis mokslui?*

R. Šviedrys. Nuostolis nepaneigiamas, bet galbūt šie augalai jau buvo įtraukti į katalogus, kuriuos sudarė

Varševičius. O kalbant apie Varševičiaus brolius ir seserį likusius Lietuvoje, jie dingio istorijos miglose. Labai norėčiau visa tai turėti savo rankose ir į tas mokslui reikšmingas vertybes įsigilinti. Nuostolis ir tai, kad nieko negalime pasakyti apie J. Varševičiaus globotus brolio vaikus. Jie tarsi pradingo mūsų istorijoje.

ML. *Ką pavyko iš archyvo sužinoti apie brolių Varševičių seserį Agatą?*

R. Šviedrys. Agata tikriausiai gimė tarp Petro ir Juozapo, iškėjo už daktaro Šimkevičiaus Vilniuje. Vieną Šimkevičių, Jokubą, žinome kaip pagarsėjusį mediką, Nenaudėlių (šbravcų) draugijos narį, bet jis mirė 1818 m., tad į žmonas Agata jam būtų buvusi per jauna. Apie antrąjį Šimkevičių man nieko konkrečiau nepavyko rasti. Tiesa, vieną vasarą kelionės į Daugpilį metu už Daugailių Utenos rajone, sustojome prie kapinaičių, kur palaidotas daktaras Šimkevičius. Galimas daiktas, tai Agatos vyras. Galėjo būti vienas iš neįžymių dvarininkų. Nieko daugiau apie Juozapo Varševičiaus seserį Agatą dabar negaliu pasakyti. Jos ir brolio Petro likimai išeina už mano tyrimo ribų, įdomesnis nebent Dominykas, kurio vaikai veikė Juozapo Varševičiaus, jo herbariumų ir kolekcijų likimą.

Rinkosi savo kelią

ML. *Brolių likimai turėjo įtakos Juozapo Varševičiaus likimui? O gal poveikio neturėjo?*

R. Šviedrys. Jis kažkiek tarsi sekė savo vyresnių brolių pėdomis. Baigė Vilniaus berniukų gimnaziją, bet buvo priverstas padirbėti viename ir kitame botanikos sode. Atrodo, kad jis nenorėjo akiai sekti brolių pėdomis, vien dėl stipendijos stoti į mediciną ar veterinariją ir studijuoti, kas jam ne prie širdies. Juozapas kito sukirpimo žmogus. Jam rūpėjo augalai, gėlės, pusiau nudžiuvusias jis sugebėdavo prikelti naujam gyvenimui – jis mokėjo augalų kalbą. Susidaro įspūdis, kad buvo gabus ir jau neblogoai susipažinęs su botanikos sodu.

ML. *Mintyje turite Juozapo Strumilos botanikos sodą?*

R. Šviedrys. Ne tik Strumilos, bet ir Vilniaus universiteto botanikos sodą. Ką tuomet reikė šis sodas? Juozapas Jundzilas 1823 m. paveldėjo Botanikos katedrą ir Botanikos sodo direktoriaus pareigas iš savo pirmtako Stanislovo Bonifaco Jundzilo (Piotras Köhler tiksliai nustatė, kad jėdu nebuvo susiję giminystės ryšiais). 1829 m. vedęs J. Jundzilas atsisakė Botanikos sodo direktoriaus pareigų ir toliau vadovavo tik katedrai ir dėstė botaniką. Botanikos sodui pradėjo vadovauti Stanislovas Batys Gorskis, o J. Varševičius galbūt įsidarbino kaip padėjėjas. Galimas dalykas, kaip ir vyresnysis brolis Dominykas Juozapas bandė metodų padirbėti ir taip užsidirbti lėšų studijoms.

Kol kas nepavyksta rasti duomenų, ar jis išvis įsirašė į universitetą studijuoti. Jeigu keturiolikmetis Ignatas

Chosė Jeronimas Triana Paryžiuje parašo keturias stambias monografijas, kuriomis jis išgarsėja kaip pasaulinio masto botanikas

Domeika tikrai įsirašo į Vilniaus universiteto studentus ir dar save „pasendina“, tvirtindamas, kad gimė 1801 m., nors iš tikrųjų buvo gimęs 1802 m. liepos 31 d. (šią datą patvirtina ir į Čilę atsivežtieji jo gimimo metrikai), tai panašaus įrašo dėl J. Varševičiaus Vilniaus universiteto studentų registracijos knygoje kol kas nepavyko rasti.

ML. *Abejojate, kad J. Varševičius galėjo būti Vilniaus universiteto studentu?*

R. Šviedrys. Reiktų įdėmiau paieškoti 1828–1830 m. į universitetą įstojusių asmenų sąrašuose. Bet štai kokią įdomų faktą rado D. Miškinytė archyve. 1831 m. Lietuvoje prasidėjus sukilimui J. Varševičiaus pavardė aptinkama tarp 6-ojo jėgerių pulko sukilėlių. Šis pulkas dalyvavo mūšyje dėl Vilniaus, kur sukilėliai puolė gerai įsitvirtinusias carinės kariuomenės Vilniaus garnizono pajėgas Panerių kalvose. Sukilėliams nepavyko to mūšio laimėti, lemiamą vaidmenį suvaidino prieš artillerija. Esama duomenų, kad J. Varševičius buvęs sužeistas, vadovavo sužeistų sukilėlių kolonai, kuri traukėsi Prūsijos link.

Iš Rusijos atvažiavo komisija, bandydama kalbinti mažiau nusidėjusius sukilėlius grįžti į Rusiją. J. Varševičius paskelbiamas trečios kategorijos maištininku, tai reiškė, kad jis galės grįžti, jeigu duos ištikimybės carui priesaiką. Žinoma, nuo šiol bus stebimas policijos. Tačiau J. Varševičiui pasisekė įsidarbinti Įsruties (Insterburg, dabar Černiachovskas Karaliaučiaus krašte) botanikos sode, tad buvo paleistas iš internuotųjų stovyklos. Į Lietuvą

negrįžo, gal nujausdamas, kad gali pakenkti brolių karjerai, nes jie nebuvo maištininkai, o ir studijuoti tėvynėje jam nebus leista.

ML. *Neapsiriko, nes 1832 m. Vilniaus universitetas buvo uždarytas. Beje, kaip vertinate Juozapo brolius, kurie liko nuosalyje nuo sukilimo? Nepatriotai?*

R. Šviedrys. Viena iš sukilimų ar karų pasekmių – išskiriamos šeimos. Tiek Varševičiui, tiek Domeikai sukilimas atvėrė naujų galimybių, jie istorijoje paliko ryškų pėdsaką, ko negalėtume pasakyti apie jų brolius. Vyresniųjų brolių negalėčiau pavadinti nepatriotais, tik ką jie galėjo padaryti, vienas iš Archangelsko, kitas iš Briansko. Ta pati drama ištko Juozapą Chodzka: trys jo broliai sukilėliai pasitraukė į Vakarus, o jį kaip gabų karininką valdžia dar prieš sukilimą buvo iškėlus iš Lietuvos. Likimas lėmė jam padaryti keliautojo ir geografo karjerą Kaukaze, kur lietuvis tiksliai išmatavo daugelio viršukalnių aukštį ir koordinates, tos žinios padėjo pagrindus tikslaus Kaukazo žemėlapių sudarymui. Buvo pakeltas į generolus leitenantus. Kai jau būdamas pensininkas Paryžiuje lankėsi pas savo brolius, jam skaudžiai sudiegė: juk tai jis tiems patiems 1831 m. sukilimo Lietuvoje malšintojams padėjo slopinti čečėnus ir kitas Kaukazo tautas. J. Chodzka apsverkė...

Tad J. Varševičiaus brolių neskubėčiau smerkti. Jie turėjo šeimas, gyveno toli nuo tėvynės, o Juozapas juk net simpatijos Lietuvoje nepaliko, skirtingai negu I. Domeika.

ML. *Traukdamasis į Prūsiją J. Varševičius ir pradėjo savo kelionių odisėją, kurios jį vis labiau tolimo nuo Lietuvos. Tos kelionės jį suvedė su įvairių tautų žmonėmis, bet kad kokius nors ryšius ar pažintis palaikytų su Lietuvos žmonėmis kažkaip iš atminties neišplaukia.*

R. Šviedrys. Ištisė daugiausia žinome apie Varševičiaus gyvenimą už Lietuvos ribų.

Dar norėčiau grįžti prie Varševičiaus ir Trianos gyvenimo kelio Europoje. Jis pakrypo skirtingai.

Varševičius į Krokuvos botanikos sodą sugrįžta 1853 m., o Triana atvyksta į Paryžių 1858 metais. Paryžiuje Triana parašo keturias stambias monografijas, kurios jį išgarsina kaip pasaulinio masto botaniką. O Varševičius, grįžęs į Krokuvą, parašo tik maždaug šešių puslapių leidinėlių olandų kolonistams apie augalų auginimą Rytų Indijoje (dabar Indonezija). Be to, 1864 m. Krokuvėje minint 500 metų Jogailos universiteto sukaktį pasirodo Krokuvos botanikos sodo augalų katalogas. Varševičius padeda parengti augalų katalogą, tačiau pirmame leidinio puslapyje nurodomas tik kaip inspektorius, o pagrindinis autorius nurodomas Ignacijus Rapolas Čerwiakovskis (Ignacio Rafaelle Czerwiakowski) suminint visus mokslo laipsnius.

Taigi esminis skirtumas Europoje tarp Trianos ir Varševičiaus yra išsilavinimas. Triana Bogotoje baigė medicinos studijas, kurios atvėrė daug mokslinių durų. Ko negalėtume pasakyti apie universiteto taip ir nebaigusį Varševičių.

Bus daugiau

Kalbėjęs **Gediminas Zemlickas**

Trianos katlėja (*Cattleya trianaei*) – nuo 1939 m. nacionalinė Kolumbijos gėlė (Sander F. Reichenbachia, 1888–1894, tab 43.)

GLOBALIOJI SEMIOTIKA VERČIA DAIRYTI

■ Atkelta iš 1 p.

D. Kučinsko pečių. Bet kai pradėjome rengtis kongresui, pasiruošimo darbai man užėmė kone metus. Lietuvos kultūros ministerija kai kuriems kongreso dalyviams suteikė stipendiją, mane taip pat parėmė nuolatinis mano kelionių į tarptautinius mokslinius renginius rėmėjas Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas.

Kongresas vyko Nankino pedagoginiame universitete, kurio pavadinimas angliškai skamba gana keistai – Nanjing Normal University. Jame tarsi didžiulis atskiras fakultetas veikia Užsienio kalbų ir kultūros mokykla. Joje yra anglų, rusų ir prancūzų kalbų ir literatūros doktorantūra, taip pat užsienio lingvistikos skyrius, rengiantis mokslo daktarus kitiems Kinijos universitetams. Magistrantūroje studijuojama Europos, Azijos ir Afrikos šalių kalbų literatūra ir kultūra. Kasmet Užsienio kalbų ir kultūros mokykloje lankosi iki šimto vizituojančių profesorių iš JAV, Kanados, Didžiosios Britanijos, Rusijos, Australijos. Tai štai ši didžiulė mokykla, jos studentai ir aptarnavo pasaulinį semiotikų kongresą. Tokių nuoširdžių padėjėjų ir darbuotojų dar nesu matęs – organizatoriai darė viską, kad tik dalyviams nekiltų bereikalingų rūpesčių. Kiekvieną grupę aptarnavo dvi asistentės. Faktiškai pasaulinį kongresą organizavo universitetas kartu su Užsienio kalbų ir kultūros mokykla.

Nankino pedagoginiame universitete veikia ir Semiotikos institutas. Man regis, kad Azijos šalių semiotikai jau lenkia Europos, abiejų Amerikos žemynų ir Afrikos semiotikus – sprendžiu iš skaitytų pranešimų kongrese, jau nekalbu apie dalyvių skaičių. Iš viso dalyvavo arti 400 mokslininkų iš viso pasaulio, bene daugiausia dėmesio buvo skirta Kinijos, Indijos, Japonijos, Rusijos, be abejo, Šiaurės ir Pietų Ame-

Profesorius Karolis Rimtautas Kašponis ant Greimų tilto per Nemuną Prienuose

rikos semiotikai. Apskritai kongresas organizuotas pavyzdinai, pateikta 400 pranešimų santraukų.

ML. *Ar ne per drąsu vertinti pagal išorinius rodiklius – dalyvių ir pranešėjų skaičių, net ir pagal pasirinktas pranešimų temas tegu ir pasauliniame kongrese?*

K. R. Kašponis. Kad neatrodyčiau labai subjektyvus, pateiksiu pa-

vyzdį, kuris pakankamai išraiškingas. Sinchua universiteto Kinijoje Semiotikos ir vidaus studijų medijų institute (įsteigtas 2008 m.) studijuojami tokie dalykai: poezijos semiotika, egzistencinė semiotika, globalinė semiotika, marksistinė semiotika, semiotikos subjektyvumas, semioanalizė, semiotika ir hermeneutika, semiolingvistika, semiotika ir etika, fantazijos semiotika,

taikomoji semiotika, kinų semiotikos laimėjimai, žanro semiotika, industrijos semiotika, kultūros semiotika, socialinė semiotika, etnosemiotika, meno ir literatūros semiotika, vertimo semiotika... Milžiniška darbų aprėptis.

ML. *Kodėl įsiminėte ir išskyrėte būtent Sinchua universiteto semiotikos studijoms skirtą institutą?*

K. R. Kašponis. Gal nuskambės keistai, bet pirmiausia todėl, kad dalyviams buvo įteikti įsimintini kiniški suvenyrai, tarp kurių buvo ir Sinchua universiteto semiotikai skirtos išsamios studijų programos.

Kur linksta pasaulio semiotika?

ML. *Priminkite svarbesnius plenarinio posėdžio pranešimus.*

K. R. Kašponis. Pirmiausia pasakyčiau, kad kongreso darbu vadovavo Tarptautinės semiotikos studijų asociacijos prezidentas prof. Ero Tarastis (Eero Tarasti) iš Helsinkio ir Nankino pedagoginio universiteto Užsienio kalbų ir kultūros mokyklos dekanas, šio universiteto Tarptautinio semiotikos studijų instituto direktorius prof. Cang Jie (Zhang). Pirmasis pranešimas – „Ženklas – nepaprastas reiškinys“, o E. Tarastis skaitė pranešimą „Semiotika kaip transkultūrinis kelias“. Vieno kinų profesoriaus pranešimas – „Pažinimo semiotika Kinijoje“, o atskirai buvo ir toks: „Karlo Markso semiotika“.

ML. *Karlas Marksas būtų didžiai nušėbęs, sužinojęs, kad kinai XXI a. mėgins ji priskirti prie semiotikų.*

K. R. Kašponis. Kai kurie pranešimai mūsų ausiai skambėjo ne visai įprastai. Kad ir toks pranešimas: „Rusijos ir buvusios Tarybų Sąjungos kultūros semiotikos perėmimas ir transformacija Kinijoje“. Šį pranešimą skaitė kongresui vadovavęs prof. C. Jie, puikiai kalbantis rusiškai. Apskritai Kinijos semiotikai su Rusijos kole-

gomis palaiko glaudžius ryšius. Arba štai tokie bendro pobūdžio pranešimai kaip „Humanistinė etika ir ateities semiotika“, „Semiotikos teorija ir gyvenimo patirtis“.

ML. *Kaip kinai organizavo darbą sekcijose?*

K. R. Kašponis. Sekcija A buvo pavadinta „Pažinimo teorija“ ir skirstėsi į „Biosemiotiką“, „Tartu semiotiką“, „Kultūros semiotiką“, „Biosemiotikos sintezę“, „Komunikologijos semiotiką“, „Pažinimo semiotiką“, „Zoosemiotiką“, „Peirce semiotiką“, „Peirce simbolizmas“, „Nuo gesto į raštą“, „Ikoniškumas – nuo gesto į raštą“, „Teorinės semiotikos statusas“, „Ekstazės semiotika“, „Laiko ir erdvės conceptualinis modeliavimas“ (šioje sekcijoje reikėsi latviai), „Antropologijos semiotika“, „Abraomas Solomonikas (Abraham Solomonick) – „Apie tris tikrovės tipus“.

Izraelio mokslininkas A. Solomonikas puikiai kalba rusiškai, bemat susirado mane, kadangi jam mano pavardė buvo nurodęs Lietuvos konservatorijoje dėstęs smuikininkas Joffe, išvykęs į Jeruzalę. A. Solomonikas gimęs 1927 m. Baltarusijos mieste Haradoke, tad su manimi jautėsi kaip su geriausiu draugu, kone kraštiečiu.

Paminėsiu ir B sekcijos „Menas“ svarbiausius padalinius: „Filmo teorija ir semiotika“, „Spektaklio naujoji semiotika“, „Muzikos ženklai“, „Stilius, žanras, pasakojimas“, „Matomasis regimasis menas ir semiotika“, „Tipologija“, „Kaligrafija“, „Semiotika ir estetika“, „Meno medžiaga“, „Filmų medžiaga“, „Semiotika ir kinas: filmų, studijų aptarimas“.

C sekcija „Literatūra ir lingvistika“: „Pasakojimas ir semiotika“, „Kalba ir lingvistika“.

D sekcija „Kultūra ir lyginamosios studijos“ padaliniai: „Semiotika ir žmogaus mokslų rekonstrukcija“, „Medija ir semiotika“, „Grafika ir vizualūs kodai“.

Nuotrauka iš asmeninio Karolio Rimtauto Kašponio albumo

Apie kinų mastus ir užmojus išraiškingai byloja ir ši nuotrauka: 2012 m. spalio 5–9 d. Kinijoje, Nankino mieste, vykusio XI pasaulio semiotikos studijų asociacijos kongreso „Globali semiotika: tiltas tarp skirtingų civilizacijų“ (The 11th World Congress of Semiotics)

PO PASAULĮ IR GREŽTIS Į SAVE

„Kryžminimo kultūros semiotika“, „Kultūrinis identiškas“ ir t. t.

E sekcija aprėpė „Visuomenę ir istoriją“. Viename pranešime nagrinėtas rūkymas JAV semiotikos požiūriu, kitame kalbėta apie Ryoji Ikeda ir Emanuelį Leviną. Priminsiu, kad E. Levinas (1906–1995) – pasaulinio garso filosofas gimė Kaune, studijavo Prancūzijoje, Vokietijoje, vėliau profesoriavo Prancūzijos universitetuose. R. Ikeda – vienas mįslingiausių dabarties menininkų, elektroninės muzikos guru. Jis naudoja įvairiausias skaitmenines technologijas, triukšmus, jo stulbinamose projektuose kuriami ne vien garsiniai, bet ir erdviniai efektai.

Paminėjau toli gražu ne visas sekcijas ir pranešimus, bet ir tai, ką išvardijau nemažai pasako, kurlink linksta pasaulio semiotikų dėmesys.

ML. Iš gausybės sekcijų ir jų padalinių matyti, kad dalyvis galėjo klausytis tik vienos sekcijos, ir tai tik mažos jos dalies pranešimų, taigi buvo neįmanoma aprėpti net vienos sekcijos darbo. Jei taip, tai kokia prasmė rengti tokius grandiozinius užmojo kongresus?

K. R. Kašponis. Tai būdinga daugeliui plataus masto pasaulinių mokslo renginių. Pasibaigus semiotikų kongresui Kinijoje kiekvienas pranešėjas nusiuntė organizatoriams pranešimų tekstus. Nusiunčiau abu savo pranešimus, įdomu ar abu išspausdins. Kaip tuos pranešimus sutalpinti kinai, sunku atsakyti. Kinams sudėtinga susigaudyti, kur užsienio šalių mokslininkų vardai, o kur pavardės.

A. J. Greimas ir semiotika Lietuvoje

ML. Pasiklausius apie kinų susidomėjimą semiotika ir dirbamus darbus tikriau-

siai pasijutote kaip kuklūs studentėliai?

K. R. Kašponis. Prieš vykdami į kongresą turėjome pasukti galvas, ką mes duosime pasauliniam renginiui? Tegalėjome pasiūlyti temą „Semiotika Lietuvoje“, o ji ganėtinai kukli. Taigi mūsų grupelė pasiūlė į kongreso Kinijoje programą įtraukti sekciją „A. J. Greimas ir semiotika Lietuvoje“. Sekcijos darbą formavo ir jam vadovavo Kauno technologijos universiteto prof. D. Kučinskas, pranešimus

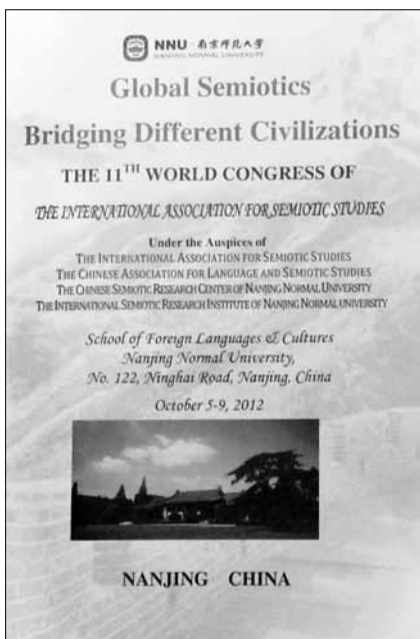
ravičienė savo pranešimą skaitė meno sekcijoje. Reikšmingas dalykas, kad mūsų sekcijoje dalyvavo ir pranešimą skaitė kongresui vadovavęs Tarptautinės semiotikos studijų asociacijos prezidentas prof. E. Tarastis. Mat kaip A. J. Greimo mokinys jis labai nuoširdžiai rūpinasi šio mokslininko darbų ir idėjų propagavimu, visada palaiko ir Lietuvos semiotikų iniciatyvas.

ML. Kaip po Kinijoje patirtų įspūdžių dabar vertinate Lietuvos semiotiką?

semiotikos tyrinėjimai? Jų nėra. Skaudu, kad Vytauto Didžiojo universitetas, kur A. J. Greimas keturis semestrus studijavo, semiotikos srityje bent kiek daugiau nepasireiškia. Pagaliau ir kituose Lietuvos universitetuose, o jų šalyje per 30, jei tikėsime statistika, apie semiotiką ne kažin ką išgirsime. Kur Šiaulių universiteto semiotikai, prisimenant, kad Šiauliuose Greimas mokėsi, o grįžęs iš Grenoblio ir dėstė? Šiaulių Didždvario gimnazija, kurioje

ML. Neturime to ir ano, bet koks tų tyrinėjimų siekis, ko netenkame tų sričių netyrinėdami?

K. R. Kašponis. Prisiminkime kad ir semiotikos kryptis, kurias plėtoja Sinchua universitetas Kinijoje. Pamatytumėte, kokias neįtikėtinais skirtingas sritis jungia Vokietijos semiotikai, jie vykdo tarpdisciplininius tyrinėjimus, kai jungiant tris disciplinas gaunama ketvirta. Puikų pavyzdį matome ir iš Suomijos semiotikų veiklos. Semiotika

Pasaulinio semiotikų kongreso Kinijoje skelbimas

Greimų vardo tiltai per Nemuną Prienuose suteikimo diena, 2010 m. liepos 3-ioji

skaitė Vytauto Didžiojo universiteto doc. Romualdas Misiukevičius, Vilniaus universiteto dr. Dalia Satkauskytė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto dr. Loreta Mačianskaitė, Mykolo Romerio universiteto dr. Rūta Brūzgienė, Vilniaus universitetui bei Lietuvos muzikos ir teatro akademijai atstovavo dr. Ramūnas Motiekaitis. Tik muzikologė prof. Gražina Dauno-

K. R. Kašponis. Tėra vienas 1992 m. įkurtas A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centras Vilniaus universitete. Puiku, kad šio centro darbuotojas, buvęs jo vadovas prof. Kęstutis Nastopka 2012 m. tapo Lietuvos nacionalinės premijos laureatu. Bet tai ir viskas, kuo galime pasididžiuoti. O kur teisės semiotika, architektūros ir daugybės kitų sričių

Greimas dėstė, 2010 m. pasipuošė jam skirta atminimo lenta. Dėjome pastangas, kad atminimo lenta atsirastų ir ant Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijos sienos, kur mokėsi Greimas. Atitinkamą raštą-pageidavimą gimnazijos direktoriui pasirašėme su Sauliumi Sondeckiu, kurio tėvas 1925–1931 m. buvo Šiaulių miesto burmistras. Atsakymo negavome, reikalai stovi.

tarsi rentgeno spinduliais „peršviečia“ tą mokslo šaką, prie kurios ji pridėta, išryškina silpnas vietas. Semiotika visada susijusi su tam tikra disciplina, bent aš ją taip įsivaizduoju.

ML. Instrumentas, kuriuo galima „preparuoti“ vieną ar kitą pažinimo dalyką?

■ Nukelta | 11 p.

11th World Congress of the International Association for Semiotic Studies „Global Semiotics: Bridging Different Civilizations“ dalyviai

DU LIETUVOS EKONOMIKOS 1920–1940 M. DĖMENYS (2)

Pradžia Nr. 15.

Arnoldas PIROČKINAS

Pasaulinės krizės sukelti sunkumai

Tikriausiai visiems naujakuriams ypač didelis smūgis buvo viena po kitos Lietuvą pasiekusios krizės, ypač 1929–1933 m. pasaulinė krizė, kai žemės ūkio produktų kainos sumažėjo 2–3 kartus. Jeigu 1929 m. kainas prilygintume 100, tai 1931 m. jos lygios 48,2, 1933 m. – 34,8. Tais metais krizė oficialiai baigėsi, bet 1934 ir 1935 m. dėl Vokietijos embargo Lietuvos žemės ūkio gaminiams jos dar smuko: atitinkamai iki 33,4 ir 33,8. Kad būtų akivaizdžiau, pateikiame eksportuojamų javų kainas už 100 kg: 1924–1928 m. gauta vidutiniškai po 46,7 Lt, 1925–1933 m. po 27,0 Lt, o 1934–1936 m. – vos po 12,6 Lt (Povilaitis B. *Lietuvos žemės ūkis. 1918–1940. Jo raida ir pažanga*. 2-asis leidimas. – Vilnius, 1997, p. 199). Krito žemės ūkio gaminių kainos ir vidaus rinkoje.

Valstybė nebuvo abejinga eksportuojamų žemės ūkio produktų kainų kritimui. Nuo 1930 m. ėmė subsidijuoti jų eksportą: 1930–1934 m. eksporto priemokoms skyrė iš viso 81 847 000 Lt, 1935 m. – 21 999 000 Lt, 1936 m. – 19 958 800 Lt, 1937 m. – 9 896 000 Lt, o 1938 m. – 19 062 000 Lt (ten pat, p. 199).

Vis dėlto subsidijų toli gražu nepakako. Nemaža ūkininkų, tarp jų ir naujakurių, neišlaikydavo įtampos ir bankrutuodavo, t. y. jų ūkiai būdavo parduodami iš varžytinių. Antai 1931 m. varžytinių skelbta 1136, o 1934 m. – net 25 008 (TLE*, t. 4, p. 497). Dar daugiau ūkininkų balansuodavo prie skurdo ribos. Įtempta ekonominė žemdirbių padėtis kėlė žmonių nepasitenkinimą valdžia, santvarka ir apskritai Lietuvos nepriklausomybę.

Kaip išskirtinai originalią priemonę gelbėti ūkininkus nuo perprodukcijos vertėtų dar nurodyti žąsų paskirstymo akciją. Kai hitlerinė Vokietija atsisakė priimti iš Lietuvos žąsis, vyriausybė pasirūpino, kad jas išpirktų valstybinių įstaigų tarnautojai. Padėtis buvo iš tikrųjų rimta. 1934 m. Lietuvoje, ypač Suvalkijoje, buvo išauginta eksportui į Vokietiją 285 tūkst. žąsų. Kur ūkininkams jas dėti? Tad vyriausybė įpareigojo tarnautojus pagal tarnybines kategorijas (jų buvo 18; pirmajai priklausė įstaigų sargai, valytojai) proporcingai pirkti iš ūkininkų žąsų. Jų eksporto mažėjimą iliustruoja tokie duomenys: 1932 m. eksportuota už 4 mln. Lt, 1933 m. – už 2,3 mln. Lt, 1934 m. – tik už 0,5 mln. Lt, o 1935 m. dar mažiau – už 0,3 mln. Lt (B. Povilaitis, cit. veik., p. 149). Apie šią akciją paskui sklido visokių anekdotų.

Ilgalaikės bendrosios žemdirbystės kultūros priemonės

Nei žąsų, nei jų realizavimo kampanija negalėjo gelbėti Lietuvos žemės

ūkio. Jam reikėjo efektyvesnių žygių.

Vienas iš žemės ūkio naudmenų plėtimo ir našumo kėlimo rezervų buvo melioracija. Jau 1920 m. Lietuvos žemės ūkio ministerijos Žemės tvarkymo departamente sudaromas melioracijos skyrius. 1938 m. jis pertvarkomas į Melioracijos departamentą (TLE, t. 3, p. 44). Iki 1940 m. pradžios iš viso spėta nusausinti 469 561 ha žemės. To meto sąlygomis sausinta daugiausia atvirais grioviais – 457 748 ha, drenažu nusausinta tik 11 813 ha. Imta reguliuoti upių ir upelių vagas. Darbai vykdyti beveik išimtinai rankomis. Melioracijai 1920–1938 m. iš viso išleista 40 mln. litų (P. Šalčius, cit. str., p. 354).

Nė melioracija nebūtų smarkiai pakėlus žemės ūkio, jei žemdirbiams būtų trūkę reikiamų žinių, kurių kaskart gausėjo pasaulyje ir Lietuvoje. Jau 1919 m. vietoj 1911–1915 m. Dotnuvoje veikusios rusiškos vidurinės žemės ūkio mokyklos atidaroma Dotnuvos žemės ir miškų ūkio mokykla, vėliau vadinta Dotnuvos žemės ūkio technikum. 1925 m. Aukštojo Fredoje (Kaunas) pradėjo darbą aukštesnioji sodininkystės ir daržininkystės mokykla. Po metų Belvederyje

žemesnio lygio buvo vadinamosios žiemos žemės ūkio mokyklos (kitų vadinamos pradinėmis). Jų steigimo pradžia 1927 m. Jose mokslas trukdavo penkis žiemos mėnesius (lapkričio–balandžio). 1940 m. pr. Lietuvoje jų būta 16 pradinių (žiemos), 13 žemesniųjų žemės ūkio mokyklų.

Išskirtiną Lietuvos valdžios dėmesį žemės ūkiui patvirtina dviejų aukštųjų mokyklų įkūrimas. 1924 m. Dotnuvoje iš čia veikusio žemės ūkio technikum išaugo Lietuvos žemės ūkio akademija. Iš pradžių turėjo agronomijos ir miškininkystės skyrius, o 1930–1940 m. veikė dar namų ūkio sekcija, kur buvo rengiamos namų ūkio agronomės. 1936 m. Kaune, Vilijampolėje, atidaryta Lietuvos veterinarijos akademija, į kurią pirmaisiais metais priimti 25 studentai. 1939 m. akademija turėjo 9 katedras, dirbo joje 1 profesorius ir 10 docentų, mokėsi 65 studentai. Tokios nedidelės aukštosios mokyklos išlaikymas buvo palyginti brangu, bet valstybė to nepaisė.

Žemės ūkio rūmai žemdirbystės organizavimo centras

Lietuvos vyriausybės pastangas plėtoti žemės ūkį patvirtina 1926 m. pradžioje paskelbtas įstatymas, kuriuo steigiami Žemės ūkio rūmai. Tai buvo valstybinius ir visuomeninius, privačius pradus derinanti įstaiga. Jie turėjo padėti Žemės ūkio ministerijai kelti žemės ūkio kultūrą. Į rūmus deleguodavo po vieną atstovą apskričių savivaldybės ir įvairios su žemės ūkiu susijusios organizacijos. Ministrų Kabinetas (t. y. Taryba) skirdavo 5 atstovus.

Žemės ūkio rūmų veikla buvo labai plati. Jų gyvulininkystės skyrius rūpinosi šalies gyvulių veislės gerinimu, priežiūra ir auginimu. Didelį dėmesį jie skyrė smulkiosioms ūkio šakoms, pienininkystei, žalienoms, namų ruošai. Rūmams priklausė dalis žemesniųjų žemės ūkio mokyklų ir gausybė kursų. Ūkininkams rengta nemaža paskaitų,

ekskursijų ir parodų. Jie laikė grūdų valymo punktų (1938 m. jų turėta 319), taip pat bulių ir eržilų kergimo punktų. Daug rūpintasi jaunosios žemdirbių kartos prusinimu: steigė jaunųjų ūkininkų ratelius (1938 m. jų būta 1090). Rūmai finansavo ūkininkų savaitraštį „Ūkininko patarėją“ (1939 m. jo tiražas peršoko 100 000 egz.).

Visą didžiulį darbą atliko gausus darbuotojų būrys. Ypač svarbūs buvo apskričių ir rajonėlių agronomai, jaunųjų ūkininkų ir gyvulininkystės instruktoriai, betarpiškai bendravę su žemdirbiais, konsultavę norinčius geriau ūkininkauti individualiai. 1939 m. periferijoje (t. y. ne Kaune) darbavosi Žemės ūkio rūmams priklausantys 538 agronomai, instruktoriai, kontrolisistai ir kiti specialistai. Kaune dirbo 92 specialistai, bet ir jie nesėdėjo centre – vykdavo į rengiamus kursus ir instruktažus.

Žemės ūkio rūmams išlaikyti valdžia nešykštėjo lėšų: per pirmąjį dešimtmetį jiems teko iš biudžeto 43 942 479 Lt. Be to, turėta ir savo pajamų 3 793 694 Lt. 1939 m. iš valstybės gauta 6,2 mln. Lt, o savo lėšų surinkta 400 tūkst. Lt (B. Povilaitis, cit. veik., p. 158–159; Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija (toliau – MLTE), t. 3. – Vilnius, 1971, p. 900).

Žemės ūkio rūmų indėlis į Lietuvos žemdirbystės kėlimą vertas išsamaus apibūdinimo.

Valdžios pastangų rezultatai

Čia pajėgsime apžvelgti tik dalį valdžios pastangų rezultatus.

Lietuvos valdžia, atidžiai sekdama žemės ūkio gaminių realizavimo pokyčius tarptautinėje rinkoje, sugebėjo operatyviai perorientuoti gamybos kryptis. Antai jau 1927 m., kai Vokietija ėmė varžyti lašinių kiaulių importą iš Lietuvos, jautrūs pokyčiams valstybės ūkio vadovai apdairiai ėmė skatinti ūkininkus auginti bekonus, kuriuos tada galėta lengvai realizuoti laisvoje

Anglijos rinkoje. Tam reikėjo pasirūpinti, kad būtų auginamos tinkamiausios bekonams jorkšyrų veislės kiaušės. 1930 m. išleidžiamas kiaušiu kainas reguliuojantis įstatymas. Ir štai 1932 m. į Angliją eksportuota 25 000 tonų bekonų (skerdienos). 1929 m. buvo eksportuota vos 316 tonų.

Kai buvo susigriebta, jog didelės sumos pinigų keliauja į užsienį už importuojamą cukrų, imta rūpintis jo gamyba Lietuvoje. Pirmiausia reikėjo sukurti žaliavos bazę: išmokyti ūkininkus auginti cukrinius runkelius. Jiems taip pat turėjo atsirasti naujas pajamų šaltinis. 1925 m. Finansų ministerijoje sudarytos Prekybos departamento Cukraus komisijos pastangomis Lietuvoje pasėta 116,5 ha cukrinių runkelių, kuriuos perdirbti teko vežti į užsienį. 1931 m. Marijampolėje pastatomas cukraus fabrikas, kuris tais metais gavo cukrinių runkelių derlių iš 2820 ha.

Pastačius 1935 m. antrąjį cukraus fabriką Pavenčiuose, cukrinių runkelių plotai ėmė augti dar sparčiau: 1938 m. jie pasiekė 8500 ha.

Nepaisant visokių sunkumų, laikotarpio pabaigoje išryškėjo Lietuvos žemės ūkio pakilimas. Antai 1923 m. Lietuvos pasėlių plotas buvo 1645,8 tūkst. ha. Paskui jis kiekvienais metais nuosekliai didėjo, kol 1939 m. pasiekė 2635,5 ha (B. Povilaitis, cit. veik., p. 74; 23 lent.). Taip pat augo pasėlių našumas. Pvz., 1909–1913 m. vidutiniškai kasmet iš ha gauti 9 šimtakilogramiai centneriai (t. y. kvintalai, toliau q) rugių. Vidutiniškai kasmet sėta 552,4 tūkst. ha, bendras derlius po 496,7 tūkst. tonų (toliau – t). 1924–1928 m. vidutiniškai kasmet atitinkamai po 10 q, 499,5 tūkst. ha ir 497,0 tūkst. t. 1939 m. (be Vilniaus ir Klaipėdos krašto) – atitinkamai po 13,2 q, 497,2 tūkst. ha ir 656,5 tūkst. t (ten pat, p. 81; 28 lent.). Panašiai didėjo beveik visų kitų kultūrų plotai ir derliai. Tuo atžvilgiu išsiskyrė linai. 1924–1928 m. vidutiniškai kasmet būdavo jiems skiriama po 78 520 ha, o iš ha būdavo gaunama pluošto vienam ha po 4,57 q ir sėmenų po 4,55 q, tuo tarpu 1934–1938 m. vidurkiai buvo menkesni: atitinkamai po 78 110 ha, 3,60 ir 4,24 q pluošto ir sėmenų (ten pat, p. 114; 44 lent.).

Aiški kiekybinė ir kokybinė Lietuvos pažanga per tuos dvidešimt metų padaryta gyvulininkystėje. Pirmiausia pažangą rodo galvijų skaičiaus didėjimas. 1913 m. jų laikyta 766,0 tūkst., 1920 m. – 604,0 tūkst., o 1939 m. – 1240,0 tūkst. (ten pat, p. 131; 49 lent.). Kad ir nelabai smarkiai, kilo melžiamų karvių produktyvumas. Ypač ryškus jis buvo Vilkaviškio ir Marijampolės apskrityse. Pvz., pirmojoje 1938–1939 m. per metus iš karvės primilždavo po 3578 kg pieno (iš jo gaudavo 134,5 kg

* Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. – Vilnius, 1988.

TRYS JUBILIEJAI

Minint 1863 metų sukilimo jubiliejų

Aloyzas VIDUGIRIS

Kartais esti glaudžiai susijusių dalykų, kurie tarpusavyje nieko bendro neturi, pvz., ką bendra 150-osios 1863 m. sukilimo metinės turi su 100 m. jubiliejumi, kai tuometinis Kijevo universiteto studentas Borisas Larinas 1913 m. pirmą kartą atvykęs į Lietuvą susidomėjo Nemunaičio ir kitomis lietuvių šnektomis. Dabar tikrai žinoma, kad, be šių sutapimų, nebūtų buvę ir trečiojo. Juk šiemet liepos pradžioje sukako 40 metų nuo pirmosios 1963 m. ekspedicijos į buv. Samaros gubernijos (dabar Saratovo sritis Jeršovo r.) Černapadinės (rus. Čiornaja padina, lietuviškai būtų kaip Juodoji loma ar įduba, Juodasis slėnis) sodžių, kurią apsiėmė organizuoti tuo metu dar Leningrado (dabar Sankt Peterburgo) universiteto profesorius, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys Borisas Larinas. Černapadiniai lietuviai iki 1937 m. dar turėjo savo lietuvišką mokyklą, kuri paskui buvo uždrausta, mokytojai suimti, dalis jų net sušaudyta. Mūsų lankymosi metu dar beveik kiekvienoje šeimoje buvo kalbama lietuviškai, nors rusišką mokyklą priverstas lankyti jaunimas savo tėvų kalbą tik suprato, bet aktyviai kalbėti nebegalėjo. Kiek teko girdėti, dabar čia lietuviškai kalbėti iš tradicijos niekas nebemoka.

Prof. B. Larinas į mano, kaip ir daugelio kitų gyvenimą atėjo kartu su disertacijos rašymu. 1956 m., atidurbęs dvejus metus to meto Lietuvių kalbos ir literatūros institute jaunesniuose moksliniu bendradarbiu, galėjau stoti į aspirantūrą (dabartinę doktorantūrą). Tuo metu oficialiai buvo palaikoma nuomonė, kad kas yra už mūsų respublikos ribų yra ne mūsų, o grynai tų pačių respublikų reikalas ir mes neturime teisės ten kištis, nors visi gerai nujautėme, kad, be mūsų pačių, niekas kitas lietuvių šnektų ten netirs. Eidamas į Instituto mokslinės tarybos posėdį, kur turėjo būti tvirtinama mano disertacijos tema, vadovybės nuomone žinojau, kad aprašų vienos kurios šnektos pagrindu užtenka (dauguma tyrė savo gimtąsias šnektas) ir man reikia imtis rašyti apie K. Sirvydo „Punktų sakymų“ kalbą. Sakiau, kad su tokia nuomone nenorėčiau sutikti. „Punkta sakymų“ kiek šimtmečių laukė, tiek dar gali palaukti. O mūsų aktyviai vykstančios šnektos kažin ar kuri tiek išvers. Nuo studijų metų aktyviai dalyvaudamas ekspedicijose ir trumpalaikėse išvykose buvau matęs apvertkiną lietuvių padėtį Baltarusijoje: Breslaujos rajone (1956 m. ekspedicija ir paskui išvyka), Gervėčiuose (1955 m. išvyka), apie Rodūnią, Varenavą ir Žirmūnus (1954–1955 m. išvykos), tirdamas lietuvių šnektas Palatvijų aplankiau bene paskutiniuosius Latvijos senlietu-

vius apie Subatę, Aknystą, Grenžą (~6 km nuo Stelmužės, 1955 m.), negalėjau ramiai žiūrėti, kaip su ašaromis akyse savo gimtąsias sodybas aplėdžia, išvažiudami į Vakarų Vokietiją pas savo vaikus paskutiniai gražiausi lietuviškai kalbantys Klaipėdos krašto lietuvininkai (1954 m. ekspedicija). Maždaug taip pakalbėjęs paprašiau, kad man būtų leista nuodugniau patyrinėti baigiančią nykti labai savitą Zietelos šnektą, su kuria buvau susipažinęs iš porą kart (1955 ir 1956 m.) Institute apsilankiusios buv. zasečiškės mokytojos Katrynos Zukelytės Juodienės, kurią toliaregiškai į institutą buvo pakvietęs dr. Juozas Senkus. Mano žodžiams nedelsiant pritarė prof. Juozas Balčikonis. Jo balsas ir nulėmė, kad mano darbas vadintųsi „Zietelos lietuvių tarmė“ (vėliau žodis tarmė; buvo pakeistas siauresnės reikšmės žodžiu šnektas). Man buvo rekomenduota dar pačiam ten nuvažiuoti įsitikinti.

Kad darbas apie Zietelos lietuvių šnektą tikrai aktualus ir niekas neabejotų mano pasirinkimu, prof. J. Balčikonis, remdamasis K. Juodienės pasakojimu, instituto mokslinei tarybai buvo dar parašęs trumpą Zietelos šnektos apžvalgą, kartu teigdamas tokio darbo reikalingumą. K. Juodienė 1956 m. pabaigoje buvo pasirinkusi pas prof. Balčikonį ir jo globojama gydėsi akis Vilniaus Raudonojo kryžiaus ligoninėje beveik visą 1957 m. žiemą, o aš tapau nuolatinis jos lankytoju. Tuo metu instituto direktoriaus pavaduotoju dirbęs doc. J. Kruopas davė man tą J. Balčikonio raštą pasiskaityti ir nusikopijuoti.

Atitinkamai man buvo paskirti net du vadovai: iš pradžių kaip pagrindinis ir įtakingiausias prof. Borisas Larinas ir netrukus antrasis kaip padėjėjas vyresnysis mokslinis bendradarbis dr. Juozas Senkus, apie kurio priskyrimą man, aš ilgai nieko nežinojau. Matyt, J. Kruopas Senkaus buvo prašęs man padėti, bet manęs neinformavo. Jie abu (prof. Larinas ir dr. Senkus) man buvo neabejotini autoritetai. Prof. B. Larinas davė literatūros sąrašą, kurią turėjau perskaityti ir įpareigojo mane būtinai pramokti lenkų ir gudų kalbų. Jis ragino mane, remiantis sukaupta medžiaga, drąsiai kelti problemas, spręsti jas savarankiškai, nepriklausomai nuo aplinkybių. Visa tai man buvo labai svarbu. Kada tik B. Larinas atvažiuodavo į Vilnių, tiesiogiai ar per kitus pranešdavo, kada jis norėtų mane matyti. Jis mokėjo mane taip nuteikti, kad bėgdavau pas jį, kaip pas artimiausią savo dvasios draugą. Ką būdavau padaręs, ketindavau ar dar reikėtų ko pridurti prie Zietelos šnektos aprašo, ar ko vadovo klausdavau visada sakydavau lietuviškai, jis man atsakydavo ar paaiškino rusiškai. Nevengdavo kartais atsakyti ir lietuviškai. Jam garsiai esu perskaitęs tik baigtą tvarkyti darbo įvadą,

nes man buvo svarbi vadovo nuomonė.

1993 m., kai Vilniuje vyko konferencija, skirta prof. B. Larino 100 gimimo metinėms, labai švariai lietuviškai kalbant Sankt Peterburgo universiteto kalbininkas Andronovas, sužinojęs, kad esu prof. Larino mokinys, į mane kreipėsi, ką ta proga galėčiau pasakyti apie savo vadovą. O, sakau, jis man buvo puikus vadovas, mokėjo uždegti, pas jį eidavau ir iš jo išeidavau lyg pakylėtas. Jis (Andronovas) nustebejęs, sako, neįėjau, pirmą kartą girdžiu, kad jis toks galėjo būti. Kai prisimenu, juk aš ir pats visą laiką degiau tuo savo Zietelos šnektos darbu. Džiaugiuosi, kad galėjau jį rašyti savarankiškai, taip kaip tuo metu mokėjau ir man niekas netrukė. Jaučiau abiejų vadovų (dr. J. Senkaus daugiau kaip tiesioginio dialektologų vadovo) kolegiską paramą.

Kai 1954 m. tuoj po studijų nuo rugsėjo mėn. pradžios pakviestas atėjau dirbti į sujungto Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyrių, iškart patekau į man jau pažįstamo dialektologų vadovo J. Senkaus rankas ir niekur nuo jo nesitraukiau.

Tačiau dėl minėto nesusipratimo J. Senkaus tiesioginiu savo disertacijos vadovu nelaikiau ir negalėjau laikyti. Gal dėl to ir aš pats esu kaltas. Juk jeigu mano visą darbą būtų perskaitęs Senkus, darbu ir man būtų buvę tik geriau, ir jam nebūtų likę nuoskaudos. Visą darbo „Zietelos lietuvių tarmė“ mašinraštį kaip baigtinį skubėjau pateikti skyriui svarstyti iki 1961 m. rudens. Per svarstymą esminių pastabų negavau. Tik pačiam buvo likę neaiškumų dėl proletariškos istorikų V. Vileišio ir prof. P. Pakarklio koncepcijos. Paprašiau, kad tą mano darbą dar perskaitytų universiteto kalbininkai V. Mažiulis ir J. Kazlauskas. Nulėmė V. Mažiulio patarimas tvirtai laikytis tradicinės koncepcijos. Teigiamą atsiliepimą parašė Vilniaus pedagoginio instituto Lietuvių kalbos katedros kalbininkai. Disertaciją apgyniau 1962 m. pavasarį.

1963 m. per spaudą plačiai nuvilnįję 1863–1864 m. sukilimo ir tremtinių minėjimai buvo tarsi lietuvių gyvenimo pragiedrulis po niūrių stalinizmo metų. Ieškodamas duomenų XX a. pr. lietuvių spaudoje apie Zietelos ir kitų vietų lietuvius ar jų kalbą, keletą kartų

buvo paminėti ir Samaros gubernijos 3 lietuvių tremtinių kaimai. Man įstrigo į atmintį, kad 1902 m. vien Čiornos padinos kaime buvo 102 lietuvių sodybos. Vietos bažnyčioje lietuviškas pamaldas laikydavęs kun. Stukas. Be to, neišėjo iš galvos ir mano mamos pasakojime girdėta detalė, kad, kai ji buvusi dar maža, iš Samaros gubernijos atvažiavęs kažin koks jų giminaitis ir pasakojęs, kad vasa-

Kalbininkas, dialektologas, žodynininkas Aloyzas Vidugiris

raž vidurdienį ten žmogaus šešėlio beveik nematyti. Nuojauta tarsi sakyte sakė, kad ten ir dabar dar turėtų būti lietuviškai kalbančių ar mokančių žmonių.

Sutikęs iš mūsų instituto jau išėjusį į universitetą literatūrologą Bronių Prunskų-Žalionį paklausiau, ar jam, kai jis dirbo tautinių mažumų komunistiniame universitete Maskvoje, neteko turėti klausytojų iš ten. Jis prisiminė turėjęs jų keletą. Juk tie Samaros tremtiniai buvo ne iš vienos kurios vietos, o iš visos Lietuvos. Būtų įdomu patirti ar man, ar kam nors kitam, kaip dabar ten kalbama. Matau, kad vienas be prof. Larino pagalbos, nieko nepadarysiu, o kitos tokios progos gali niekada nebūti. Netrukus institute sutikau ir patį profesorių Lariną. Dar kartą padėkojęs jam, kad padėjo aprašyti Zietelos šnektą, pradėjau dėstyti, kas dabar man rūpi ir kodėl. Galop tiesiai paprašiau, kad jis savo vardu imtųsi rengti nedidelę ekspediciją, nes tik jis, profesorius, vienintelis gali tai padaryti. Su tais žodžiais jis tarsi gyte atgijo, sakydamas – o mano geriausia mokinė docentė Borisova Saratovo universiteto Rusų kalbos katedros vedėja. Ji čia mums viską sutvarkytų.

Sutarėme, kad reikia bent trijų žmonių; kalbininko, tautosakininko ir etnologo etnografo. Kad prof. Larinas ekspedicijos reikalu kalbėjosi su instituto direktoriumi K. Korsaku, aišku, bet kodėl nė vienas iš jų etnologo reikalu nepakalbėjo su Istorijos instituto direktorium J. Žiugžda. Vienas daugiausia patyrusių etnologų V. Milius, kurį buvau kvietęs važiuoti su mumis išvakarėse skundėsi, kad Žiugžda jo neišleidžia, nes jis turi dalyvauti savo instituto vykstančioje ekspedicijoje. Taip mes likome tik dviese su tautosakininku Norbertu Vėliumi.

Prof. B. Larinas, kai prisiėmė organizuoti ekspediciją 1863–1864 m. sukilimo lietuvių tremtinių kalbai tirti, kaip užsidedę tos kelionės romantika, taip ir pats sudegė. Saratove vietoj profesoriaus atėjo tik dvi telegramos iš tuometinio Leningrado, dabar Sankt Peterburgo. Iš jų pirmoji buvo apie profesorių ištikusį infarktą mus sutikusiai doc. Borisovai, o antroji man, kur buvau prašomas vadovauti ekspedicijai. Prof. Larinui iš infarkto patalo nebuvo lemta pasikelti. Mirė 1964 m. kovo 26 d. Lietuvių kalbos institute ir Lietuvoje liko daug velioniui dėkingų žmonių už pagalbą.

P. S. Norėdamas, kad kuo gausnesnis išeitų Zietelos šnektos aprašas, kartu pradėjau rinkti (iš tekstų išrašinėti) žodžius ir įvairias jų formas su iliustraciniais sakiniais Zietelos šnektos žodynui. Buvau įsitikinęs, kol neturėsiu kuo gausnesnio šnektos žodžių registro, tol negalėsiu parašyti gero aprašo. Beveik kasmet ir neretai ne po kartą važinėju aplankyti savo zieteliškių, kol buvo gyvas bent vienas šenelis. Paskutinis zieteliškis Adolis Žukelis (gimęs 1900 m.), vaikų nuvežtas, mirė Rygos priemiestyje Marupėje 1988 m. Ten buvau keletą kartų. Ir vis parsiveždavau naujų tekstų ar sakinių. „Zietelos šnektos žodynas“, išspausdintas 1998 m. – tai neplaninis, vasaros atostogų, laisvadienių, ilgų vakarų ir naktų darbas, trukęs truputį daugiau negu 40 metų. Remdamasis šiuo žodynu galėjau parašyti aprašą „Zietelos lietuvių šnektas“ (2005 m.). Priedo „Zietelos šnektos tekstai“ (I d., 2005; II d. 2010). Ypač daug darbo ir kantrybės įdėjo Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus vedėja prof. habil. dr. Danguolė Mikulėnienė, parašydama smulkius tekstų komentarus. Tai tiek apie XX a. pab. amžiams užgesusių Zietelos lietuvių šnektą.

■ Atkelta iš 8 p.

Marijampolės apskrityje šie rodikliai truputį mažesni: atitinkamai 3448 ir 127,4 kg. Šios apskrityje trečiojoje vietoje paliko aukšta žemdirbystės kultūra garsėjusį Klaipėdos kraštą: atitinkamai 3504 kg pieno ir 118,6 kg pieno riebalų. Tačiau apskritai viso krašto mastu karvių produktyvumas, palyginti su Vokietija, Danija ar Olandija, dar buvo menkas: po 1500 kg pieno iš karvės per metus (ten pat, p. 134, 135).

Ketvirtajame dešimtmetyje Lietuva pasidarė pajėgi bekonų augintoja ir eksportuotoja, bet jo gamyba klestėjo neilgai: 1934 m. ir Anglija apribojo iki 10 000 tonų per metus Lietuvai jo limitą. Tik 1939 m. bekonų eksportas, kiek atlėgus Anglijos apribojimams, pakilo iki 15 603 t. Užtat nuo 1935 m. ėmė kilti gyvū kiaušinių eksportas, kuris 1938 m. pasiekė 173,2 tūkst. galvų. Vis dėlto kiaušinių eksporto sunkumai neleido pralenkti 1913 m. pagal auginamą šalyje kiaušinių skaičių: 1913 m. jų auginta 1358 tūkst. kiaušiniai, o 1938 m. –

1250 tūkst. (ten pat, p. 141, 142).

Paukštininkystėje didžiausią pažangą padarė vištų auginimas, nes ir kiaušiniams, ir vištienai buvo patogesnė užsienio rinka. Kiaušinių supirkimu daugiausia rūpinosi „Pienocentras“. 1937 m. jam pristatyta 88 095 000 kiaušinių, iš jų 74 136 000 eksportuota į Angliją (71,5 %), Vokietiją (19,6 %), Čekoslovakiją (6,0 %) ir Šveicariją (2,7 %). Tais metais kiaušinius supirko 291 punktas (ten pat, p. 147, 149).

---x---

Daug dėmesio skyrėme Lietuvos

žemės ūkiui, nes ši ekonomikos šaka iš esmės lėmė šalies materialinį ir tam tikru mastu dvasinį gyvenimą. 1930 m. žemės ūkyje dirbo 76,7 % gyventojų (ten pat, p. 23). Bostoniškė „Lietuvių enciklopedija“ (t. 15, p. 58) nurodo dar didesnį procentą: 1939 m. žemės ūkiu vertėsi 79,95 % šalies gyventojų. Žemės ūkis davė didžiąją dalį lėšų valstybės biudžetui ir buvo pagrindinis savivaldybių pajamų šaltinis. Žemės ūkio produkcija 1937 m. sudarė 69,5 % eksporto vertės (B. Povilaitis, cit. veik., p. 202). Žemės ūkis buvo labai svarbus

žaliavos tiekėjas Lietuvos pramonei. Neperdedant galima sakyti, kad tada žemės ūkis buvo tikras šalies maitintojas.

Čia pateikti ne visi duomenys apie žemės ūkio plėtojamą turėtų skatinti mūsų meto žmones neskubėti menkinti 1920–1940 m. Lietuvos politinius ir ūkinius vadovus, kad jie aplaidžiai organizavę valstybės ekonomiką. Esmines jos problemas jie pagal savo galimybes sprendė gana apdairiai ir įžvalgiai.

Prasidėjo MOKSLO POPULIARINIMO audiovizualinių priemonių konkursas

Lietuvos mokslų akademija kviečia mokslo institucijas, viešąsias įstaigas, verslo įmones ir ne pelno siekiančias organizacijas dalyvauti mokslo populiarinimo audiovizualinių priemonių konkurse ir teikti paraiškas kurti filmus, TV ir radijo laidas, interneto projektus, spektaklius, vaizdo klipus, plakatus ir jų ciklus. Geriausių paraiškų autoriai gaus iki 50 tūkst. litų savo idėjoms įgyvendinti.

Paraiškas konkursui galima teikti iki 2013 m. spalio 17 d. 16 val. pristatant į Lietuvos mokslų akademiją (Gedimino pr. 3, 01103 Vilnius, 201 kab.).

Šiuo konkursu Lietuvos mokslų akademija siekia parodyti mokslo svarbą visuomenės raidai, pristatyti mokslo ir technologijų naujausius pasiekimus, padėti žmonėms juos suprasti ir vertinti, taip pat didinti mokslininko profesijos patrauklumą, skatinti tyrėjų ir visuomenės dialogą.

Tikimasi, kad konkursas paskatins naudoti inovatyvias ir įvairesnes priemones populiarinti mokslą. Taip pat visuomenės informavimo priemonėse, ypač internete, atsiras daugiau objektyvios informacijos apie mokslo ir technologijų pažangą, ji bus labiau matoma ir kiekvienam prieinama, prisidės kovojant su pseudomokslo idėjomis.

Lietuvos mokslų akademija tikisi, kad konkurso dalyviai kūrybiškai pažvelgs į įvairias mokslo sritis, įdomiai ir patraukliai pateiks

informaciją, pažadins visuomenės smalsumą ir padės geriau jai suvokti naujų technologijų įtaką mūsų gyvenimui.

Konkurso dalyviai gali teikti paraišką individualiai arba kartu su partneriu – kitu juridiniu asmeniu, su kuriuo rengia paraišką ir numato vykdyti projektą. Tokiu atveju kartu su paraiška reikia pateikti ir jungtinės veiklos sutartį. Vienas juridinis asmuo kaip pareiškėjas arba partneris gali pateikti ne daugiau kaip dvi paraiškas.

Vertindama paraiškų tinkamumą finansuoti vertinimo komisija atsižvelgs, ar pateikta idėja atitinka konkurso ir strateginius mokslo populiarinimo tikslus, tikslinių grupių poreikius, taip pat jos originalumą, tarptautiškumą. Ji taip pat vertins numatomus projekto rezultatus, jų poveikį, skaidrą ir tęstinumą užtikrinimą, atsižvelgs į pareiškėjo patirtį ir kompetenciją įgyvendinant panašius projektus. Iš viso planuojama finansuoti 7–20 projektų.

Daugiau informacijos apie mokslo populiarinimo audiovizualinių priemonių konkursą, jo nuostatus ir paraiškos formą galite rasite Lietuvos mokslų akademijos interneto svetainėje www.lma.lt. Kilus papildomiems klausimams dėl paraiškų teikimo, kreipkitės į Eriką Kvietkauskaitę tel. (8 5) 210 7232, 8 656 70557 arba el. paštu erika.k@gravitas.lt.

Mokslo populiarinimo audiovizualinių priemonių konkursas organizuojamas vykdamas projektą „Nacionalinės mokslo populiarinimo priemonių sistemos sukūrimas ir įgyvendinimas“, kurio tiks-

las – populiarinti mokslą visuomenėje, skatinti tyrėjų ir visuomenės dialogą. Projekto metu, leidžiant mokslo populiarinimo knygas, rengiant mokslo festivalius ir šventes, vaikams ir jaunimui skirtas mokslo populiarinimo programas ir audiovizualines priemones, siekiama sukurti ir išbandyti mokslo ir technologijų populiarinimo visuomenėje sistemas.

Europos socialinio fondo ir LR valstybės biudžeto lėšomis finansuojamą projektą Lietuvos mokslų akademija įgyvendina kartu su partneriais pagal 2007–2013 m. Žmoniškųjų išteklių plėtrios veiksmų programos 3 prioriteto „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ priemonę „Žinių apie mokslą ir technologijas gilinimas ir sklaida tarp mokinių ir jaunimo bei lyčių lygybės moksle skatinimas“.

GLOBALIOJI SEMIOTIKA VERČIA DAIRYTIŠ PO PASAULĮ IR GREŽTIS Į SAVE

■ Atkelta iš 7 p.

K. R. Kašponis. Semiotika padeda išsiaiškinti įvairių dalykų reikšmes ir prasmes. Kaip apibrėžė A. J. Greimas, semiotika nėra nei literatūros teorija, nei filosofija, nei muzikologija, tačiau mąstymo būdas, apibrėžiantis visus reikšmės pasaulius. Semiotika lyginama su logika arba matematika, nes šiomis mokslo disciplinomis operuoja. Šį suvokimą Greimas įgijo Vytauto Didžiojo universitete pas prof. Vosylių Sezemaną studijuodamas logiką, pas prof. Joną Bučą (mano diplominio darbo vadovas) laikydamas statistikos egzaminą. Kaip pats Greimas prisipažino, jis nemėgo teisės, kurią studijavo Kaune, bet įgijo du labai tvirtus ir aiškius „akmenis“, į kuriuos vėliau galėjo remtis – išlaikęs logikos ir statistikos egzaminus. O Prancūzijoje, Grenoblio universitete, jis įgijo viduramžių istorijos supratimą ir prancūzų kalbą. Savo prašyme Kaune Greimas išreiškė norą studijuoti filosofiją arba estetiką, švietimo ministro pavaduotojas ant prašymo užrašė rezoliuciją: pasiūsti į Prancūziją, Grenoblio universitetą, studijuoti prancūzų kalbos ir literatūros... Tą Greimas ir darė, o ką prie viso to papildomai pridėjo, tai jau buvo jo asmeninė iniciatyva.

ML. Tai kodėl Lietuvoje neugdama teisės, medicinos semiotika, pagaliau, ar viską padaro muzikologijos semiotika? Metu akmenėlių ir Jūsų kolegų daržą. Kodėl neįsikuria šių ir kitų semiotikos sričių padaliniai, kas kliudo?

K. R. Kašponis. Pasakyčiau, kad bendrame kontekste literatūros ir muzikos semiotika Lietuvoje visai neblogai atrodo, bent jau lyginant su sritimis, kurios išvis didesnio įdirbio neturi. Muzikai ir literatūrologai bent jau tarptautinėse konferencijose palaiko Lietuvos semiotikos vėliavą. Tačiau kaip oro reikia architektūros semiotikos, visuomenės gyvenimo reiškinių semiotikos ir, žinoma, teisės semiotikos.

Mus jau lenkia Latvijos semiotikai, nekalbant apie Estijos semiotikus, kurie Jurio Lotmano (Juri Lotman) dėka pagarsėjo kaip Maskvos-Tartu semiotikos mokyklos kūrėjai. O kad kaimynai mus lenkia akivaizdžiai įsitikinome Kinijoje.

ML. Kad tuo įsitinkintumėte didoką lankstą reikėjo daryti – per Kiniją į Rygą ir Tartu. Aš čia ironizuoju, suprantu, kad glaudesnius ryšius turėsite su kaimynų semiotikais, kai patys šioje srityje būsite daugiau padarę.

K. R. Kašponis. Jeigu kada prie kaimynų priartėsite, bus labai gerai. Ar daug ką iš lietuvių mokslininkų ga-

pristatė VDU doc. R. Misiukevičius. Kongresui parengiau pranešimą „Intelektualiųjų ir estetinių ženklių genezė A. J. Greimo biografijoje“, taip pat nusiunčiau paskelbti straipsnį „Tikimybinis-statistinis melodikos lyginamojo tyrimo metodas (arba modelis)“. Jame rėmiausiai savo disertacijos pagrindu parašytos knygos „Lietuvių muzikos melodika ir harmonija“ (rusų kalba, 1992) pirmąją pusę – harmoniją praleidau, kadangi kinams gali būti mažiau įdomu. Savo straipsnyje jungiau tris disciplinas: muzikologiją, matematiką ir – tikriausiai nustebsite – kriminalistiką.

ML. Atleiskite, kuo čia dėta kriminalistika? Nebent vokiečių pavyzdžiu bandote jungti neįtikėtiniausias sritis, iš kurių sankirtos norint išskirti naują discipliną.

K. R. Kašponis. Man rūpėjo tirti lietuvių muzikos specifiką. Štai lietuvių melodija ir, tarkime, vokiečių – kuo skiriasi? Kriminalistas ir gali padėti identifikuoti, nustatyti, kurios tautos ši melodija ir apibūdinti, kuo skiriasi. Labai svarbus dalykas – identifikavimas. Man į rankas pateko vienas labai svarbus mokslinis darbas „Skirtumų funkcijos praktiniame pažinime“. Kai jau buvau beveik užbaigęs rašyti disertaciją, paprašiau savo draugo, Muzikos draugijos pirmininko Povilo Dikčiaus (1933–1991), kad jis mane supažindintų su filosofu, kuris sutiktų mano tekstą perskaityti. Mat kai kur prisiliečiau tos filosofijos ir truputį nerimavau, kad galii ir šiek tiek prašauti pro šalį.

Pradėjome svarstymą nuo disertacijos temos, kuri buvo suformuluota taip: „Bendrumo faktoriai, skirtumų funkcijos melodikoje ir harmonijoje“. Šnekamės dvi valandas ir niekaip negaliojau suprasti, kokia yra Dikčiaus atsivestojų žmogaus specialybė. Jis šnekėjo apie viską ir ne tuščiai. Išeidamas iš kišenės ištraukė ne itin storą knygelę ir pasakė: „Atiduodu paskutinę su savo parašu“. Tai ir buvo monografija „Skirtumų funkcijos praktiniame pažinime“, išleista rusų kalba. Filosofiniu pagrindu parašyta, bet tik skaitydamas

paskutinį skyrių apie praktinį skirtumų funkcijų pritaikymą kriminalistikoje, supratau, kas tai per knyga – kriminalisto habilitacinis darbas.

Man jis padarė didelį įspūdį, priverstė gerokai pakoreguoti ir savąją tuo metu rašomą disertaciją. Labai gaila, bet negalėjau autoriaus nurodyti naudotos literatūros sąrašė. Mat jo pavardė būtų atsidūrusi šalia korifėjaus, kurio pažiūros buvo kardinaliai priešingos, tad disertaciją ginančiajam būtų galėję blogai baigtis. Kitur literatūros sąrašė minėtąjį autorių miniu kaip kriminalistikos specialistą. Jeigu kriminalistikos metodais nebūčiau rėmėsis mano darbas būtų menkesnės vertės.

Savame krašte pranašū nebūsi?

ML. Pasiekė žinia, kad kinai pasišovė išsiversti ir išleisti Jūsų monografiją „Lietuvių muzikos melodika ir harmonija“. Kas joje kinus domina? Išėina, kad monografija kelia didesnę susidomėjimą svetur, bet kol kas vis dar ne Lietuvoje.

K. R. Kašponis. Nepažįstu nė vieno kinų hieroglifo, o kinai nori išsiversti mano knyga. Neįsivaizduoju, kaip reiks skaityti korektūrą. Knygoje naudojamas lyginamasis ir tikimybinis-statistinis tyrimo metodas nustačiau kai kurias melodikas ir lietuvių kalbos dėsningumą analogijas. Tuos metodus naudojant galima dėsningumą rasti ir tyrinėti taip pat ir kitų tautų muzikoje. Lietuvoje šios srities specialistų ir besidominčiųjų tuo metu nebuvo, tad humanitarinių mokslų (muzikologijos) daktaro disertacijos pirminio gynimo procedūrą 1989 m. man teko atlikti Kijevo konservatorijoje. Taip iš muzikologijos pasukau į tarpdisciplininę muzikologiją, faktiškai pradėjau ją formuoti Lietuvoje. Susidūriau su dideliu pasipriešinimu, trūkdžiais ginti disertaciją. Lietuvoje šios disertacijos ginti negalėjau, nepadėjo tęsti pradėtų tyrinėjimų ir išleisti monografiją.

Tačiau mokslas nežuvo. Skaičiau pranešimus Paryžiuje, Sorbonoje (1994), Vienoje metodą taikant austrų muzikai (2001), tarptautinėje konferencijoje Vilniuje (2002), Semiotikos pasaulio kongrese Kinijoje (2012), taikant metodą kinų muzikai. Pastebėsiu, kad ir kitose šalyse tarpdis-

ciplinė muzikologija ryškiau pradėjo reikštis tik šiam šimtmečiui, Huronas tokio pobūdžio darbų paskelbė 2006 m. Dabar, praėjus dviem dešimtmečiams, Lietuvoje padėtis lyg ir keičiasi, D. Kučinskas KTU kuria tarpdisciplininę muzikologijos doktorantūrą ir magistrantūrą.

ML. Su kuria kinai šių monografijų išverstų ir išleistų, tai pralenktų Lietuvą, nes lietuvių kalba ji vis dar neišleista.

K. R. Kašponis. Taip jau yra. Jeigu kinai įvykdys pažadą, tai būtų įvykis ne vien man asmeniškai, bet ir Lietuvos muzikologijai.

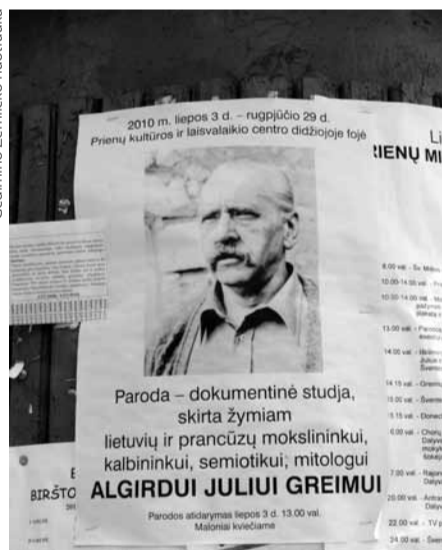
ML. Su kuria juk nesate nutraukę diplomatinį santykių? Tą patvirtina Jūsų parašytas „Solfedžio“ vadovėlis.

K. R. Kašponis. Išties šis tradicinės muzikologijos vadovėlis (pirma laida 1969 m.) muzikos mokyklose išsilaikė 43 metus, pakartotinai išleistas 10 kartų. Harmonijos vadovėliai naudojami Kauno technologijos ir Daugpilio universitetuose, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje sukurta nauja disciplina „Muzikos kalba“, sujungusi visas teorines disciplinas. Tai palengvinta muzikos teorinių disciplinų santrauka, jos pakanka atlikėjų specialybėms rengti. Taigi kad ir per vadovėlius nesu nutraukęs santykių su muzikologija.

ML. Kaip matyti iš kongreso programos, vienoje iš sekcijų buvo skaitomas pranešimas ir tokiu pavadinimu – „Kulinarinė ir semiotika“. Matyt, humoras nesvetimas ne vien fizikams, bet ir semiotikams. Kad jau taip, tai pabaigai pasakykite, kokiais kulinarijos stebuklais kongreso dalyvius vaišino kinai.

K. R. Kašponis. Kinų valgis man nepasirodė išskirtinis. Atrodo, būsiu valgęs sliokų – lyg tai tie, lyg ir ne... Makaronai padažyti rudai, o paskui įsižiūrėjęs pamačiau sliokus. Daugiau nebeliečiau, man to pakako. Todėl dažniau valgiau žuvis. Kartą mėginau valgyti su kinams įprastais pagaliukais, bet po bandymo nuo stalo pakilau alkanas. Daugiau nesiryžau eksperimentuoti. Pagaliukus duodavo visiems, bet paprašius gaudavai peilį ir šakutę. Laimė, iš ryto būdavo švediškas stalas.

Kalbėjęs Gediminas Zemlickas

Afiša Prienuose, kvietusi į A. J. Greimui skirtos parodos atidarymą (2010 07 03)

lime pastatyti šalia A. J. Greimo mokslo pasaulyje? Turime siekti, kad Lietuvoje būtų tarpuniversitetinis semiotikos studijų tinklas kaip kad yra Suomijoje. Nieko nuostabaus, kad iš šios Baltijos šalies Kinijoje buvo matematikos semiotikos atstovas ir daugelio kitų sričių semiotikų. Mums sektinas pavyzdys. Šiandien jau maža parašyti mokslo darbą ir išspausdinti „Baltų lankų“ leidykloje.

Ką kriminalistui veikti muzikologijoje?

ML. Buvote bene vienintelis tarp 400 kongreso dalyvių, kuris savo pranešime nagrinėjo Greimo gabumų kilmę. Narstėte po kaulelį vieną iš semiotikos kūrėjų, tos srities klasiką, pradėdant nuo vaikystės. Šios temos imtis Jus paskatino Greimo mokiny Ero Tarastis, tad Jums gal pritikti Tarastio mokinio vardas?

K. R. Kašponis. Kongresui pateikiau savo ekspoziciją „Algirdo Greimo vaikystė“, kurią stendiniu pranešimu

PERSONALINĖ BIBLIOGRAFIJA

Ar mokslininkai ir mokslo institucijos reikiamai įvertina šiuos mokslo darbus?

Regina VAIŠVILIENĖ
Lietuvos medicinos biblioteka

Dienos šviesą išvydo profesoriaus Povilo Čihiro 100-osioms metinėms pažymėti skirta biobibliografijos rodyklė „Profesorius, habilituotas daktaras Povilas Čihibas. Biobibliografija“.

Ta proga norisi paklausti, ar tikrai mokslo bendruomenė išnaudoja visas tokio tipo leidinių informacines savybes ir mokslo sklaidos galimybes.

Kaip galima įprasmiti savo gyvenimą, pažymėti nuveiktus darbus, kad užmarštin neugarmėtų bemiegės nerimo ir atsidavimo darbu naktys? Vienas tokių būdų – personalinės bibliografijos arba pastaruoju metu išpopuliarėjusios biobibliografijos rodyklės.

Verta žinoti, kad tokio tipo bibliografijoje atsispindi ne tik konkreti asmenybė, bet ir tos srities, kuriai ji atstovauja, specifika, jos išsivystymo lygis, santykis su kitais mokslais. Ar suvokta tikroji personalinių bibliografijų vertė ir koks jos vaidmuo mokslo visuomenėje?

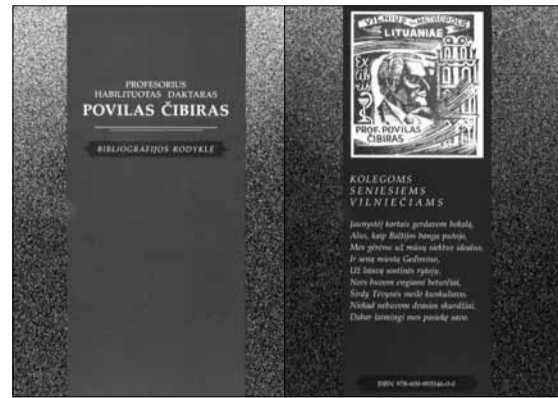
Deja, tikroji personalinių bibliografijų vertė iki galo nėra suvokta. Ji gali pasitarnauti ne tik konkrečiai asmenybei ar institucijai, bet ir visam šaliai mokslui, turėti išliekamąją istorinę vertę. Nijolės Raudytės publikacijoje

„Personalinės bibliografinės informacijos specifika ir funkcijos“* aiškiai įvardytos personalinių bibliografijų funkcijos ir nauda:

- **Lobistinė funkcija** (mokslo įstaigos ir kolektyvai panaudoja personalinės bibliografinės informacijos išteklius gauti lėšų moksliniams tyrimams, pritraukiant investuotojus į tam tikrą mokslo, konkretaus mokslininko ar praktinės veiklos sritį);
- **Reklamos funkcija** (padeda mokslininkui ar kolektyvui rasti moks-

linių tyrimų partnerių);

- **Mokslo „elito“ veiklos propagandos funkcija** (sudaro galimybę sekti šalies ar įstaigos mokslo naujoves, mažinti visuomenės intelektualinį atskirtumą, pritraukti naujus mokslininkus);
- **Veiklos vertės arba bibliometrinė funkcija** (mokslininkų ar kolektyvų įvertinimo priemonė vykstant atestacijoms, konkursams, rinkimams);
- **Sekimo funkcija** (leidžia daryti įtaką mokslinių tyrimų intensyvumui, operatyviau gauti naujų žinių, vykdyti

Personalinės profesoriaus Povilo Čihiro bibliografijos rodyklės viršeliai

kitų analogiškų mokslo ar mokslininkų, kolegų, o gal ir konkurentų laimėjimų kontrolę).

Išskiriamos personalinės bibliografinės informacijos funkcinės galybės, susijusios su bibliografinės informacijos savybėmis: objektyviu kryptingumu, informaciniu kompleksškumu, hipertekstualumu, individualios ir kolektyvinės veiklos modeliavimo kokybe.

Personalinės bibliografinės informacijos funkcinės galybės prasiplečia ir nuo rengėjų ir sudarytojų. Jas

Lietuvos medicinos bibliotekoje nuo seno yra rengiamos įvairios bibliografinės informacijos rodyklės: teminės, rekomenduojamos, personalinės. Pastaruoju metu yra populiaru išleisti asmeninę darbų bibliografiją. Nuo 1994 m. iki dabar parengta ir išleista per 50 biobibliografinės informacijos rodyklių. Nenagrinėjant konkrečių medicinos mokslo šakų požiūriu, o imant vien kaip medicinos istorijos šaltinius, šios personalinės bibliografijos rodyklės yra neišsenkamas šaltinis Lietuvos mokslo tyrėjams.

* Raudytė, N. *Personalinės bibliografinės informacijos specifika ir funkcijos*. Knygotyra, t. 58, 2012, p. 181–195. ISSN 0204-2061.

Prie stendo skirtą paminėti Povilo Čihiro 100-osioms gimimo metinėms Regina Vaišvilienė ir Povilo Čihiro mokinė, gydytoja dr. Audronė Marcinkutė

Iš akademinio folkloro (6)

Humanitarinės krypties profesorius teiraujasi savo bičiulio, turinčio nuopelnų gamtotyros padangėje:

– Sakyk, mielasai mano, kaip vertini kolegos profesoriaus Rimvydo Jasinaučiaus samprotavimus, pareiktus po Prezidentės metinio pranešimo. Man asmeniškai Jasinaučiaus mintys, paskelbtos dienraštyje „Respublika“ (2013-07-05), giliai smigo į širdį. Tai patriotiškai nusiteikusias, išmintingą piliečio žodžiai, verti rimto apmąstymo.

– Gerbiamas kolega, – skuba atsakyti gamtos tyrinėtojas, – privalau pripažinti, Tamstos minimas tekstas turėtų pasiekti mūsų valdžios atstovus. Jis atspindi ne tik buvusio stambios gamyklos vadovo ir Lietuvos pirmosios Vyriausybės pramonės ministro patirtį, bet ir aukščiausių valstybės vyro kompetenciją. Deja, išmintingi žodžiai, kaip ir visi patarimai ir savalaikiai perspėjimai, atsitrenkę į abejingumo sieną, nusirita mūsų padangėje į nežinią. Man įspūdi daro Jasinaučiaus racionalūs pasiūlymai, atskleidžiantys galimybes gelbėti valstybę, neriančią į nesprenžiamų problemų liūną.

– Mūsų valstybei ir tautai, – tęsia pokalbį humanitaras, – svarbu štai kas: buvusio ministro tekste glūdi Prezidentei nukreiptas raginimas drąsiai pareikšti atvykusiems Europos lyderiams, kad Lietuva apsisprendė nepasiduoti ES reikalavimams, gniuždantiems mūsų visuomenę; laikas pasakyti viešai, kad valstybė galop ryžtasi atsigauti ir stiprėti.

– Tai būtų svarbus pareiškimas, bet manau, čia reikalas abejotinas. Tad klausiu Tamstos: ar Ji darys tokį drąsų žingsnį? Pats

asmeniškai atsakyčiau tiesiai ir aiškiai: ne, niekada neišdrįs. Lietuva neturi asmenybių, sugebančių atlikti esminius, valstybinės reikšmės posūkius; čia klesti vidutinybės, su plikbajorių ambicijomis ir nežabotu siekiu pralobti bet kuria kaina.

Mūsų akiratyje žinomas ramybės drumstėjas Dominykas, kantriai išklauskęs pokalbį, mėgina prasižioti, bet... nustyra išvydęs šalia susierzinusį profesorių Romagrį – tūlą emeritą, pasišventusį tautos savimonės gelbėtoju misijai. Mat Dominykas netenka žado, kai akis į akį susitinka su pranašu, visuomenei žadančiu Dvasios išganymo trajektorijas.

...

Tikras faktas: š. m. birželio 3 d. LR Seimas paminėjo Sąjūdžio 25-metį.

Antras taip pat tikras faktas: kalbą Seime, nukreiptą į Prezidentės, Vyriausybės ir visų padorių visuomenės narių širdis ir sąžines, režė Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys dr. Romas Pakalnis.

Trečias įvykis, tapsiantis faktu – mokslo visuomenei skirtas savaitraštis *Mokslo Lietuva*, pažymėdamas savo 500-ojo numerio pasirodymą, nutarė Pakalnio kalbą, išreiškiančią dabarties situaciją, paskelbti kaip reikšmingą, nerimstančios pilietinės minties dokumentą.

Mūsų skaitytojams jau pažįstami folklorinių tekstų herojai, paveikti nurodytų trijų faktų, svarsto aktyvaus sąjūdiečio kalbos turinį. – Manau, esminė pasirinkta kalbos kryptis – apeliacija į asmenis

atsakomybę už savo veiksmus yra nutaikyta į mums skaudžiausių problemų centrą, – teigia humanitarinės mąstysenos profesorius. – Kolega Pakalnis, išplėsdamas savo argumentus, atskleidžiantis atsakomybės praradimo pavojus, ramiai ir paprastais žodžiais aiškina dabartines mūsų visuomenės ir valstybės bėdas. Iškilusis sąjūdiečiai tai išsako su patriotine aistra.

Antrasis mūsų nuolatinis pašnekovas, linkęs į racionalumą, mėgina blaiviau vertinti kalbos tekstą:

– Kolega Pakalnis savo teiginius dėsto, kaip ir dera tikram inteligentui, su pagarba klausytojui, mandagiai parinkdamas žodžius ir posakius. Nemanau, kad liberalizmo viruso pažeisti valdžios atstovai, priskiriantys save intelektualų rinkinei, sugebės įvertinti ir kalbos stilių, ir jos turinį. Esu įsitikinęs, jie ciniškai pasišaipę iš sąjūdiečio, begėdiškai išlemens teiginį: ši kalba, tai nusenusio nevykėlio romantiniai paistalai. Mat jis nesupranta, kad mes sparčiai vedame visuomenę į Europos rojų. Mes gi drąsios šalies piliečiai!

Ir štai pasirodo visų reikalų žinovas Dominykas. Šiek tiek kažką pamąstęs, tas šelmis pasalūnas garsiai sako:

– Mielieji, negi jūs nematote, kad mūsų vedliai pamiršo savo istoriją: ne taip seniai jau buvome varomi ir vieną pažadėtą rojų. Ir kas nutiko? Vedliai dabar tarsi nieko neprisimena, nemato ir nenori girdėti. Tikriausiai Briuselio kurantai jus apkurtino.

Nepriklausomas socialinis etnografas, 2013 m. liepa

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Mokslo, kultūrai, visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijos ir televizijos rėmimo fondas 2013 m. skyrė 65 tūkst. Lt.

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistė Jurgita Radzevičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patariėjai: Jonas Jasaitis, Antanas Kulakauskas, Vladimiras Novosadas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijojai.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 650 egz.